

The Story of Merchant Campaka.

Critically edited

by

Johannes Hertel.

Introduction.

I. Weber's edition. Two recensions of the
Campakaśreṣṭhikathānaka.

The चम्पकश्रेष्ठिकथानक which is published in the following pages was known to European scholars as early as 1883, when Prof. Albrecht Weber published the text of a single MS. of this little work in the Sitzungsberichte der Kgl. Preuß. Ak. der Wissenschaften, ph.-h. Cl., p. 567 ff., with additions p. 885 ff. Besides the Sanskrit text this editor gave an introduction, emendations and explanations, a German translation and supplementary matter supplied to him chiefly by O. von Böhtlingk, G. Bühler, J. Gildemeister, R. Köhler, E. Kuhn and E. Leumann. Böhtlingk published further corrections of Weber's text and translation in Mélanges Asiatiques, tome IX (1880—1885), pages 75 to 86 ('Tiré du Bulletin, T. XXIX', and dated 27th Sept./9th Oct. 1888).

As Weber's text, being based on a single MS., must needs be faulty in many places, I have thought it worth while to publish this pretty and well told story, which is highly interesting to students of folklore, as well as to Sanskrit scholars of the West and of the East, on a somewhat larger basis and in a way which would make it easily accessible to European and American, as well as to Indian, friends of Sanskrit literature. For the use of folklorists I give below a German translation with some references to Asiatic and European off-shoots and parallels.

According to the last sentence of the text as given in Weber's MS., the author of the चम्पकश्रेष्ठिकथानक would have been a Śūri named जिनकीर्ति. But, as none of our other MSS. confirm this statement, which in Weber's MS. is given not in an author's *prasaṣti*, but in a simple copyist's note, the authorship of Jinakīrti is very uncertain. But, even if we assume, that the author's name has been correctly handed down to us in this note, we are not

entitled to identify this Jinakīrti with the pupil of Somasundara-sūri († Samvat 1499), as does Klatt in his admirable 'Specimen of a Literary-Bibliographical Jaina-Onomasticon'¹⁾, p. 15. For there is no reason to assume that there has existed only one Jaina scholar of this name. At all events, the author of our story must have lived in Gujarat²⁾ considerably before the composition of the metrical Sanskrit version which was completed in Samvat 1653³⁾.

To my great regret I was not granted either the use of the 3 Campaka⁴⁾-MSS. belonging to the upāśraya of Pophliāno Pāḍo in Pāṭan⁴⁾, nor of the one MS. known from the catalogue of the upāśraya of Dehlāno Pāḍo in Ahmedabad⁵⁾. But Mr. Modi Keshavlal Premchand was kind enough to send me two copies of our story from another subdivision of the Ahmedabad Bhaṇḍar, and one from the Jain Pustakālaya in Chhani, near Baroda. A fourth MS. was forwarded to me by Shāstravishārada-Jaināchārya Munirāj Shrī Dharmavijaya Sūri, of Benares; a fifth and sixth, belonging to the Deccan College library, by F. W. Thomas, and besides I used the readings of the Berlin MS. as given by Weber.

The seven MSS. just recorded contain two different texts, the prose text published in the following pages, and a metrical version, which has been made from this prose text.

The following MSS. contain the **prose recension**:

- A = Poona MS., Bhand. Cat. VIII, 718 (4 leaves, 20 lines, from Jeypur).
- B = Ahmedabad Bhaṇḍar, डा° 40, nr. 80, (8 leaves, 15 lines, not very old).
- C = Poona MS., Bhand. Cat. VIII, 717 (18 leaves, 11 lines, new copy, from Pāṭhan).
- D = Dharmavijaya's MS. (11 leaves, 13 lines; dated Samvat 1631).
- W = the Berlin MS., nr. 2017, as printed by Weber.

All these copies are paper MSS. A is in a careful old hand-writing on fine thin old paper. At the end of the MS. its copyist gives his name as Paṇḍit Bhuvanamerugaṇin. A Bhuvanamerugaṇin is mentioned as the brother of a copyist who copied a MS. in Sam. 1706⁶⁾. — B shows numerous marginal additions in

¹⁾ Leipzig, O. Harrassowitz 1892.

²⁾ Weber, l. c. p. 570. Bühler, *ibid.* p. 885 f.

³⁾ See below p. 3 and 8.

⁴⁾ R. G. Bhandarkar, Report 1887, pages 181, 186, 190.

⁵⁾ Same Report, p. 239. On page 235, ४७ चंपकमालाश्लेषिका is a misprint for चंपकमालासतीकथा, as Mr. Premchand kindly informs me. This, then, is quite another work a second copy of which is mentioned on p. 239, डा° ३६, nr. ७७ चंपकमालाकथा. The first of these two MSS. comprises 35, the second 34, leaves.

⁶⁾ See Weber's Catalogue II, 3, p. 928, nr. 1962.

a hand which is different from that of the copyist. The first page of this extremely faulty copy contains some short stories, the last one two small धर्मदेशना texts. — *C*. This quite recent and rather incorrect copy has been revised by two correctors. The first is generally right in his alterations and has compared either the original from which *C* derives, or some MS. which very closely agreed with this original. The second corrector, writing with pencil, was not an intelligent person. Most of his alterations show that he knew very little Sanskrit. — *D* is a good MS.

The other two MSS. contain the metrical recension. They are:

M = Ahmedabad Bhaṇḍar, marked as डा० ५०, nr. ३९ (15 leaves, 18 lines, not very old).

m = Chhani MS., numbered as २९९ (10 leaves, 15 lines; dated संवत् १९६२ पोष शुक्लपक्षे ४ चतुर्थी भृगुवासरे).

m is very faulty and swarms with interpolations. Whereas *M* contains 422 stanzas (the MS. wrongly numbers 420), *m* numbers 479 stanzas.

This metrical version is a rather slavish versification of the prose text. It has not even a value for the restoration of difficult passages. Its author apparently had already a somewhat corrupted and interpolated prose text before him. He belonged to the Tapā-gaccha; his name and title was Jayavimala-gaṇi, and he composed his work in Samvat 1653. I here give his *praśasti*.

तपगच्छमानसे यः सूरिः श्रीहीरविजयसूरिवरः^१ ।

शुक्लद्विपञ्चचारी स^२ राजितो राजहंस इव ॥ १

तत्पट्टधारिधीरः^३ सूरिः श्रीविजयसेनसूर्यभिधः^४ ।

सो^५ जयतु जीवल्लोके यावन्नेदमवेदचलः ॥ २

तत्पादपद्मपरिमलसेवी श्रीधर्मसिंहगणिनामा ।

तत्पादाम्बुजसेवी^६ जयविमलगणिर्गणे जीयात् ॥ ३

श्रीआम्रस्थलचातुर्मासिकमध्यस्थप्रीतिविमलेन ।

शशिरसबाणगन्धे^७ विहिताः श्लोकाश्चरिचक्ष ॥ ४

^१) * Sam. 1583, † Sam. 1652. — In the following texts I do not give all the blunders of the MSS. ॥ ^२) om. *m* ॥ ^३) *m* ०धारिधारेः ॥

^४) *m* ०सूर्याभिधः. Vijayasena * Sam. 1604, † Sam. 1671. ॥ ^५) *m* स, inserting पि at the end of the pāda ॥ ^६) *M* तत्पदपञ्कजसेवी ॥

^७) *M* शशिरसबाणगन्धे, corr. from ०ष्टो; *m* ०बाणस्थञ्जे ॥

In order to give an idea of the versificator's capacity, I here subjoin his version of our III^d story (§§ 26 to 32 excl.).

मधुरायां महीपालो राजा हरिवलाह्वयः ।
 तस्य मन्त्री सुबुद्धिश्च सर्वबुद्धिनिधानकः¹ ॥ 95
 अथान्यदैकसमये पुत्री जाता द्वयोरपि ।
 राजपुत्रो हरिदत्तो मन्त्रिणो मतिसागरः ॥ 96
 षष्ठीनिशीथसमये गतो धाता नृपालये ।
 ललाटे राजपुत्रस्य लिखितुं लिपिकामिति ॥ 97
 रूपवान्भूपतेः सूनुराखेटकी भविष्यति ।
 तस्याखिले दिने ऽप्येको जीवः पाशे पतिष्यति ॥ 98
 लिखित्वा भूपुत्रस्य ललाटे मन्त्रिणो गृहे ।
 हंसगो ऽपि² लिपीकर्तुं³ तद्रात्रौ पुनरागतः ॥ 99
 मन्त्रीश्वरस्त्वयमेकं⁴ काष्ठभारं वहिष्यति ।
 निर्वाह्य तद्दिनं तेन शयनं च करिष्यति ॥ 100
 निर्यातो मन्त्रिणो गेहालिपीकृत्य⁵ यदा⁶ विधिः ।
 पृष्ठो निजकरे धृत्वा रात्रौ प्रबुद्धमन्त्रिणा ॥ 101
 कस्त्वं भो कथमायातः किं कार्यं कथयात्र भो⁷ ।
 अहं विधिः समायातो लिपीकर्तुं⁸ द्विपोतयोः ॥ 102
 तव पुत्रस्य भूपस्य सूनोरस्य ललाटके ।
 अचराणि लिखित्वाहं निर्यातो विधृतस्त्वया ॥ 103
 त्वया किं लिखितं चैव कथय त्वं पुराणम् ।
 यथा लिपीकृतं तेन वाचितं तत्पुरस्तथा ॥ 104
 मन्त्रीश्वरः पुनः प्राह हे विधे कथमीदृशम् ।
 अस्मत्कुलोचितं नैव ललाटे लिखितं त्वया ॥ 105
 हे मन्त्रीश्वर विधिः प्राह सुमेरुः⁹ पर्वतो यदि ।
 चालितो ऽपि चलेन्नर्थैर्न चलेद्भवितव्यता ॥ 106

¹) m सर्वबुद्धिर्नि० ॥ ²) m हंसगोपि ॥ ³) m लिपीं कर्तुं ॥

⁴) m मन्त्रीराजःस्त्व०; M ०मेक ॥ ⁵) Mm गेहात् लिपीकृत्य ॥

⁶) m यथा ॥ ⁷) m कथया प्रभो ॥ ⁸) M लिपीकर्तुं (corr. from लिचो०); m लिपीं कर्तुं ॥ ⁹) m सुमेरु ॥

उक्तं च ।

आरोहतु गिरिशिखरं समुद्रमुलंघ्य यातु पातालम् ।
विधिलिखिताचरमालं फलति¹ कपालं न² भूपालं ॥ 107
सुबुद्धिः ग्राह भो धातो (!) यज्ञाललिखितं त्वया ।
धीबलेन तथा कुर्वे यथान्यथा³ भविष्यति ॥ 108

यतः ।

यस्य बुद्धिर्बलं तस्य⁴ निर्बुद्धेश्च कुतो बलम् ।
वने सिंहो मदोन्नतः शशकेन निपातितः ॥ 109
मे प्रतिज्ञेति जानीहि⁵ करिष्ये विफलं तव ।
विधिः प्रोवाच मे न⁶ स्यादन्यथा लिखितं लिपी ॥ 110
विधाता मन्त्रिणा साकं वादं कृत्वा तिरो दधे ।
सुष्वाप विस्मृतं⁷ मन्त्री तस्य दुःस्वप्नवद्भवः ॥ 111
कियत्पि गते काले परचक्रसमागमः ।
अभूत्पुण्यां मथुरायां तेन सावेष्टिता पुरी ॥ 112
तेन सह पुरीस्वामी युद्धं कृत्वा मृतिं गतः ।
भूपमन्त्रिसुतौ नष्टौ तत्पुरं गृहीतं⁸ परैः ॥ 113
भ्रमन्तौ भुवि भिचार्यं लक्ष्मीनगरमागतौ ।
व्याधालये भूपपुत्रो मृत्यो जातः क्षुधार्तिना⁹ (!) ॥ 114
आखेटकं विधाय खोदरं भरति दुर्भरम् ।
वज्रक्षुधा कृशाङ्गो ऽपि संस्थितस्तत्कुटीरके ॥ 115
मन्त्रिपुत्रो वनात्काष्ठभारमानीय¹⁰ दुःखितः ।
दिनं दिनं प्रति बाढं स्वनिर्वाहं करोति सः ॥ 116

उक्तं च ।

जं चिय¹¹ विहिणा लिहिञ्चं तं चिय¹² परिणमद्³ सयललोयस्स¹⁴ ।
इय¹⁵ जाणिऊण¹⁶ धीरा विज्जे¹⁷ वि¹⁸ न कायरा ऊंति ॥ 117

¹) m फलतु ॥ ²) M नो ॥ ³) m यथान्यं, om. था ॥ ⁴) m
om. the 3 following pādas ॥ ⁵) m जानीहेति प्रतिज्ञां मे ॥ ⁶) m
नैव for मे न ॥ ⁷) m रिस्मृतु ॥ ⁸) So both the MSS. ! ॥ ⁹) m
क्षुधार्तिना ॥ ¹⁰) Mm आनाय ॥ ¹¹) m चिय ॥ ¹²) M चित्त ॥
¹³) M परिणमद् ॥ ¹⁴) M सयललोअस्स ॥ ¹⁵) M इअ, m इय ॥
¹⁶) M जाणिऊण, m जाणेविणु ॥ ¹⁷) m लज्जे ॥ ¹⁸) m व ॥

उदेति¹ सविता रक्तो रक्तमेवावशाम्यति² ।
 संपत्तौ च विपत्तौ च महतामेकरूपता ॥ 118
 इतो मन्त्री सुबुद्धिश्च भ्रमंस्तत्र समागतः ।
 काष्ठभारं वहन्द्दृष्ट्वा तस्मै³ सुनुसृतुः पथे ॥ 119
 किमेतत्प्राह⁴ भो पुत्र क्वावस्थापि तवेदृशी ।
 काष्ठभारं समावाह्य⁵ स्त्रोदरं पूरयाम्यहम् ॥ 120
 आत्मशक्त्या विचार्याथ सुबुद्धिर्बुद्धिवान्मुदि ।
 वाम्बिधेरन्यथा⁶ कर्तुं पुनः प्राह सुतं प्रति ॥ 121
 चन्दनद्रुमकाष्ठानि संप्राप्नोषि⁷ वने यदि ।
 आनेयानि त्वया तानि⁸ काष्ठानि नापराणि भो ॥ 122
 वत्स⁹ त्वं यदि नाप्नोषि काष्ठभारं वने ऽखिले ।
 तद्दिनं तत्र निर्वाह्य विधेयं लङ्घनं त्वया ॥ 123
 मन्त्रीश्च आत्मनः सूनुं संबोध्याप्रेषयद्¹⁰ (!) वने ।
 तद्दिने भ्रमतो बाढं¹¹ नो लेभे¹² चन्दनं कुतः ॥ 124
 संतस्थौ लङ्घनं कृत्वा तद्दिने तत्र मन्त्रिजः ।
 तद्विधिरर्पयामास तस्य चन्दनभारकम् ॥ 125
 इतश्च भूभुजः पुत्रो दृग्गोचरं समागतः ।
 मन्त्रिणालिङ्ग्य¹³ तं बाढं भाषितः साम्बभाषया ॥ 126
 कुरु त्वं वचनं नाथ ममेदं ते सुखावहम् ।
 आखेटके करी पाशे पतत्येव¹⁴ यदा तदा ॥ 127
 बन्धनीयस्त्वया तत्र नान्यो जीवः कदाचन ।
 मन्त्रिणेति प्रतिबोध्याखेटकार्थं विसर्जितः ॥ 128

1) Before उदेति *m* ins. यतः ॥ 2) *M* °मेवावशाम्यति, *m* °मेवा-
 विशाम्यति ॥ 3) *m* वहत् दृष्ट आत्म° ॥ 4) *M* किमेतदित्याह ॥
 5) *m* शिरोवाह्य ॥ 6) *m* वाम्बिधेर्विफली ॥ 7) *M* संप्राप्नोषि ॥
 8) तानि del. in *M* and replaced by पुत्र ॥ 9) *M* वत्स, *m* वत्स ॥
 10) *m* °ध्याप्रेषयद् ॥ 11) *m* भ्रमतो गाढं ॥ 12) *M* नालेभे ॥
 13) *M* °णालिङ्ग्यः, *m* °णालिङ्गि ॥ 14) *m* °त्येवं ॥

राज्ञः सूनुर्यदा नैव गृह्णाति हस्तिनं विना ।

स्वप्रतिज्ञाविधानाय¹ विधिना चार्पितो गजः ॥ 129

कियत्पि गते काले राजसूनीः सहस्रशः ।

गजा जाता मन्त्रिजस्र मिहिताः स्वर्णकोटयः ॥ 130

उक्तं च ।

आपदो² महतामेव महतामेव संपदः³ ।

हीयते⁴ वर्धते चन्द्रो न तु तारागणः⁵ क्वचित् ॥ 131

निर्जित्य वैरिणं युद्धे राजसूर्वरदन्तिभिः ।

स्वराज्यं पाश्यामास पेचीयं मन्त्रिणा सह ॥ 132

It will be seen at once from this specimen, that Jayavimala-gani was by no means a great scholar. Metrical and very serious grammatical blunders occur in his text. In stanza 110 a c *m* has a grammatically correct reading; but this is no doubt the result of correction by some copyist; for in 114 d the blunder बुधार्तिना has similarly been corrected in *m*; but the correction is as barbarous as the original reading itself.

Substantially the only difference between the prose and the metrical version is that in the latter the genius विधि, as should be expected, is represented as a male. But this evidently is an alteration by Jayavimala. The text on which his versification was based must have had considerable interpolations. As in our passage the quotations 107, 109, 117, 118, 131, so in the rest of his text many others fail to occur in the prose version. The revised MS. *m* has even more such interpolations than *M*.

In one passage the immediate original from which Jayavimala made his versification seems to have been altered in a foolish manner. For the two pādas 111 c d: सुष्वाप विस्मर्तुं मन्त्री तस्य दुःस्वप्नवद्वचः correspond to the last words of § 27 of the prose version: सुष्वाप मन्त्री मनसीष्टदेवतां स्मरन् । विधेस्तद्वचनं न विस्मरन्⁶).

In no single case does the versification afford the slightest help towards correcting corrupt passages of the prose recension.

¹) *M* स्वप्रतिज्ञा विधानाय, corr. to our reading; *m* स्वप्रतिज्ञा विधानीय ॥ ²) *m* संपदो ॥ ³) *m* चापदः ॥ ⁴) *m* हीयते ॥

⁵) *m* गणाः ॥ ⁶) As for two corrupted Prākṛt stanzas which Jayavimala found in his prose text, cp. below p. 9, note 5. ॥

Hence it is certain, that the MS. which Jayavimala used was more corrupted and — as we have just stated — more interpolated than the text contained in our best MSS. of the prose recension, one of which (viz. *D*) is dated Sam. 1631, and hence is older than the metrical version itself. Nevertheless this MS. *D* derives from the author's autograph by several *intermediate* MSS.; see below, p. 11. Moreover, Jayavimala does not mention the name of the author of our story, evidently because in his time already this name had been forgotten. On the other hand, the last words of Jayavimala's *prāśasti*, viz. **विहिताः श्लोकाश्चरिचस्र**, without any other designation of his source, seem to imply that this **चरिच**, i. e. the prose recension of the *Campakaśreṣṭhikāthānaka*, was then a well-known work. From all this we may safely conclude, that the prose recension of the *Campakaśreṣṭhikāthā* is considerably older than the verse.

II. The MSS. used for this edition.

Our edition is based on the MSS. *ABCDW* mentioned above p. 2. All of them go back not directly to the MS. of the author himself, but to some intermediate copy, as they have several striking mistakes in common.

In § 6⁴ all our MSS. have the mistake **तदापि** or a misunderstood correction of it (*C*). In § 7¹, all our MSS. read **गलरंघ्रेण** for **गलरंघ्रे न**¹⁾. Cp. also § 28³ *AWD* **सीमाल**^०, *B* **श्रीमाल** (*C* has a gap here) for **सीमान्त**^०; § 50³ *A* **न्यकृतात्मना**, *BCDW* **०त्मना** for **०त्मनो**; § 58¹⁷ *ABCDW* **विश्वासमानयति** for **विश्वासमायाति**²⁾. In § 74¹⁰, *A* **ररसः**, *C* **रभः** make no sense, and **रसः**, the reading of *BDW*, does not seem to me very satisfactory either³⁾. In § 76³ *ACDW* **कर्मस्थाय** is scarcely correct. *B* omits

¹⁾ This stanza is absent from the MSS. of the metrical version *Mm*. ||

²⁾ The metrical version reads: **स विश्वासमपि कस्य न करोति कदाचन** ||

³⁾ In the metrical version this word is missing. The whole passage there runs thus: **भो भद्र को ऽव राजास्त्रि को मन्त्री कः पुरोहितः । कः श्रेष्ठी तापसः को वा कललारस्तु शौलिकः** || 347 **स प्राह निर्विचारो ऽव राजा मन्त्री कुशीलकः** [*M* कुशिलिकः] । **पुरोहितः शिलापातः श्रेष्ठी च** [च om. in *Mm*] **वक्षनामतिः** [*m* वंचकनामतिः] || 348 **तापसो ऽज्ञानराशिश्च** [*ś* om. in *Mm*] **तलारः सर्वलुण्टकः । वसति शौलिकोऽन्यायी** [*ś* om. in *Mm*] **वैशा कपटकूचिका** [*M* ०कूचिका] || 349 ||

this word¹⁾. In § 76²³ *A* reads गतिविशेषण, *C* गतिविशेषणं, *DBW* गतिविशेष, whereas the genuine reading is doubtless गतिविशेषान्²⁾. In § 77² *W*'s reading परीक्षितो is evidently a successful correction of a blunder preserved in the other MSS.: *ACD* परीक्षितो, *B* (which usually goes with *W*) परीपसितो³⁾. In § 79⁴ *ACDW* read °कूल°, *B* °कूला° for °तूल°, and in § 79⁵ *ACW* °यंथीञ्च, *B* °यंथीस्व for °यंथीञ्च, which is the reading of *D*, certainly a correction⁴⁾.

The Prākṛit stanzas §§ 12 and 87 seem to have been corrupted in the common archetype of all our MSS.⁵⁾ That the archetype of our MSS. contained glosses, may be inferred from § 1¹, where गान्धिक is evidently a gloss on सौगन्धिक, or *vice versa*, from § 1^{3, 4}, where सौवर्णिकमणिवर्तक is a gloss on सुवर्णकारमणिकार, or *vice versa*; from § 17¹, where व्यन्तरदेवविशेषम् must be a gloss on तच्चकनागं; from § 19^{8/9}, where संप्रति is a gloss on अथ, or *vice versa*; from § 56^{beg.}, where निशीथे is a gloss on निशि (or *vice versa*), from § 56⁵ (see variants), where °भवने is a gloss on °त्वे, from § 75², where स्त्री is a gloss on कात्यायनी, and from § 76^{40, 41}, where छास्यते is evidently a gloss on an original reading छायते लपं (see variants § 76⁴¹).

But these errors and glosses of the archetype are comparatively few in number; and hence we may perhaps conclude that this archetype was a MS. which pretty faithfully reproduced the author's wording.

No one of our MSS. has been copied from any other. *CD* *BW* form a separate group, and amongst them *CD* stand over against *BW*.

¹⁾ It is equally missing in *Mm.* || ²⁾ *M* मंगलां गतिं, *m* आंगलां गतिं || ³⁾ *Mm* ज्ञातो हो भूमजो धर्मी || ⁴⁾ *Mm* साररत्नानि || ⁵⁾ § 12a: *M* भंजाइ; *b*: *M* घडीउ, *m* घडीउं; *M* सङ्गलोइ, *m* सहलोइ for भंजेइ; *c*: *M* महिआ लोक ज तडफडिइ, *m* महियां लोक ज तडफडिइ; *d*: *M* जं वहि करिनें होइ, *m* जं विहि करइ ते होइ || § 87 *Mm* वहमारण, then *m* the mark ॐ, omitting the rest of the stanza; *M* असखाण । परधणविलोवणाइणि । सव्वजहन्तो उदउ । दसगुण्ड इक्कसमयाणं ||

MS. *A* contains a slightly enlarged text. Numerous small additions have been made in it, in order to elucidate the meaning of the respective passages. A very great number of these additions goes back to glosses of some previous MS. Every reader of our variants will verify this fact in many places. I, therefore, do not propose giving here *all* the proofs of my assertion. Some striking cases will be sufficient.

In § 58⁵ our text reads **अचक्ष्वजनापितताबूलमपि, A अचक्ष्व-
जनादत्तपितताबूलमपि**. Here a gloss **दत्त**, which must have been written in some previous MS. over **नापित°**, has crept into the body of the compound; hence the wrong long syllable **ना**, and the wrong short syllable **त्त**, in *A*'s reading. In § 61⁹ a gloss **चितितं च** has been inserted in *A* after **स्वपामि** (so *A* for **स्व-
पिमि**), i. e. in a wrong place; for the glossator must have intended its insertion after **दृष्ट्वा**. In § 65⁶, *A* ins. **सुभटा** after **सर्वे ऽपि**. But, of course, they who weep are not the murderers, but the inhabitants of the town who in the morning find the corpse of the merchant.

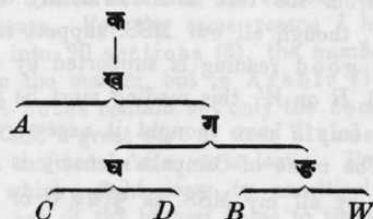
Wherever we remove the additions of *A*, we get a satisfactory text. Hence it is clear, that on the whole the group *CDBW* is more original than the text of *A*.

CD do not share the additions and they avoid most of the corruptions of *A*; on the other hand, they are free from several mistakes, which *BW* have in common. Cp. § 10³ *BW* **राज** for **राजा**, and § 10⁶ *BW* **प्रयाणं** for **प्रयाण**. In § 13² *BW* wrongly om. **किं**, and in § 17¹⁰ **गङ्गायां**. In the same section ¹⁴ *BW* read **भ्रमती** for correct **भ्रमन्ती**, in § 35³ **कृतं** for **कृत**. In § 40⁵ they evidently wrongly insert **विदार्य** after **उदरं**. In § 59² *BW* read **अश्रुतक्षरणं** for **अश्रुतक्षरण°**, in § 65² **कृत्यम्** for **कृतकृत्यम्**. In § 66²⁰ they omit **पृथ्वा**, *IV* leaving out a blank for two aksharas. In § 67⁸ *BW* read **प्रभूतस्थानीपकरणेपि** for **प्रभूतस्थापनीपाय-
करणे ऽपि**.

CD have a great quantity of right, and — especially *C* — of wrong readings of their own. This, and the cases just mentioned, show, that *CD* cannot have been copied from the immediate archetype of *BW*.

Marking the author's MS. with **क**, the common archetype of our five MSS. with **ख**, the archetype of *CDBW* with **ग**, the

archetype of *CD* with ख, the archetype of *BW* with ऊ, we thus get for our MSS. the following pedigree:

In the case of *A* it is certain, in that of *CDBW* it is probable, that there have existed intermediate MSS. between them and ख ग घ ऊ.

III. Principles which have guided the editor in the construction of the text.

The archetype ख, though it was not the author's MS. itself, apparently did not deviate very much from it. *A*'s discrepancies from ग are in most cases evident alterations, though, of course, in some cases *A*'s readings may be right, and slight alterations may have taken place in ग¹). I therefore strive to give an emended text of the archetype ग. In order to do so, I chose the MSS. of the ग-class for the basis of my text, deviating from them only where their readings were evidently wrong. In these cases I have taken into my text the readings of *A*, unless they too were obvious blunders. All my MSS., for instance, misunderstand the wording of § 76⁶: सूचधार एव जानाति किमच दूषणमिति । The archetype ख seems to have had a wrong daṇḍa after जानाति, and later copyists, independently of one another, supplied मम, in order to make the words किमच दूषणमिति a complete sentence. Hence we read in *A*: ममाच किं दूषणमिति, in *CD*: किमच मम दूषणमिति, and in *BW* किमच दूषणं ममेति. Here it is clear that the readings of *CD* and *BW* go back to a gloss मम, which had been written over दूषणमिति in the archetype ग, and which

¹) In § 15², for instance, the metre shows that *A*'s reading is the best, whereas the insertions of *C* (भवेन्), *WD* (भवन्) and *B* (corrupt: ऽभवन्) go back to what was originally a gloss.

subsequently crept into the text in slightly different places in घ on the one hand, and in ङ on the other. Consequently मम had to be removed from the text as it evidently did not belong to the archetype ख, though all our MSS. support it.

Wherever a good reading is supported by either *A* and *C* or *D*, or *A* and *B* or *W*, this reading must be put into the text.

In one case only I have thought it necessary to deviate from this principle. The name of Campaka's enemy is given in the first part of our tale by all my MSS. as वृद्धिदत्त or — corrupted — as वृद्धदत्त. The metrical version of our text has the form वृद्धदत्त, MS. *C* the forms वृद्धिदत्त and वृद्धदत्त throughout the text, whereas the other MSS. replace it by the form बाधू (or बाधूदत्त § 53⁴ *ABW*) in the second part of the story. *D* writes वृद्धिदत्त, बाधू, बाधूदत्त and वधूदत्त. In § 32² the form बाधू appears for the first time in *BW*, whereas *A* retains here and in the following sections the form वृद्धदत्त. In § 39¹ a blending of वृद्धदत्त and बाधू — as the form बाधूदत्त just mentioned — appears in *A* in the form वृद्धोर ऽप्य° (*BW* बाधूरप्य°), and henceforth *ABW* agree in the exclusive use of the form बाधू to the end of the tale. The author of the चम्पककथा was a careful writer. He strictly observed the rules of grammar, his text is free from Prākritisms; his language, like that of most Jain writers of Gujarat, is only occasionally influenced by the style and the vocabulary of his mother tongue¹). It is not likely that such an author should have employed two forms for the name of the same person. Either the Sanskrit, or the vernacular form must have originated in a gloss, and, as *C* agrees with the metrical version in giving the Sanskrit form of the name throughout, I follow *C* in this case even against *ABW* and occasionally *D*. But it is possible, too, that the Gujarātī-form बाधू at the side of साधूदत्त and साधू, the name of Vyddhidatta's brother, goes back to the author himself²). If this view be right, वृद्धिदत्त or वृद्धदत्त must originate in a gloss, and should be removed from the first part of the text, though all our MSS. support it here.

¹) Bühler, AKPAW. 1883, p. 885 f.

²) This is Windisch's opinion, l. c. p. 889. But I cannot believe with Weber (l. c. p. 577, n. 2) and Windisch (l. c. p. 889), that the first and the second part of our story go back to different authors.

For the convenience of quoting my text I give the numbers of its tales in Roman figures in the margin. These figures are included between brackets after an embossed story, where the main story continues. For the same reason I have divided the body of the text into 90 sections (§), the numbers of which are similarly given in the margin, but in Arabic figures.

My critical notes contain not only the complete variants of my MSS., but also a great part of their blunders. No serious mistake has been omitted in the *varia lectio*. For these blunders, the mention of which might seem to uncritical readers at first sight superfluous, are of the highest value to the scholar, inasmuch as they give him the key to the relations which exist between the different MSS., and as they often afford the very basis for critical work¹⁾. A later editor who perhaps will have more and better MSS. than I, will be enabled, by studying and comparing with the readings of *his* materials the blunders recorded in *my* notes, to insert his own MSS. in their right place in the pedigree given above, and in case his MSS. show no relation whatsoever to ख ग घ ङ, to give a text which comes nearer to the MS. written by the author himself than my present edition. It would, however, have been impossible to note down all the blunders of my MSS., especially those of the very faulty copies *B* and *C*. Clerical errors as प्राहः, अयः, *सक्त्या for *शक्त्या, सुतस्त for सुतस्व (a Prākṛitism of the copyist's), लगने for लगे, स्वयं for स्त्रियं, प्रतिहं for प्रत्यहं, द्वयो ऽपि for द्वयोरपि and the like I have neglected in my notes, wherever they occur in one single MS. and in cases where they cannot give rise to any new reading. In § 54⁷ I therefore give from *B* the clerical error तस्य — the right reading

¹⁾ In this respect I may mention the fact, that it was before all by obvious blunders which had passed from MS. to MS. and from recension to recension that it was possible to clear up the history of the Sanskrit *Pañcatantra*. A learned scholar like Gopal Raghunatha Nandargikar in his edition of Kālidāsa's *Raghuvamśa* (Bombay 1891) p. 5 says: 'On the other hand, some European Sanskritists, particularly those who are not perfect masters of their subject and are nevertheless conscientious, follow a different rule [viz. different from that laid down by Max Mueller]: they jot down all the blunders they meet with, not excepting printers' mistakes, as *varietas lectionis*. In very ancient, and in archaic, unintelligible works, such as the Vedas and Chanda's poems (!), this is ordinarily a safe rule to follow, but, strictly enforced, it results in a Chinese tailor's work, copying patch and all. It cannot lay claim to the credit of intelligent critical editing.' To these words I beg to object, that the texts of the Vedas are known to be handed down with considerably greater accuracy than mediaeval texts, especially mediaeval prose texts. For the Veda was believed to be a divine literature, whereas in profane works most copyists permitted themselves slight or even serious alterations. Very often a blunder leads to the original reading, whereas correct readings are often the result of conjectural restoration of a faulty passage. For conjectural criticism was practiced by the mediaeval *paṇḍits* as well as by European editors.

being ततश्च — as some scribe copying *B* might have corrected this ततश्च to इतश्च; and in § 89² I give the faulty reading भार्या-सुतो, which some copyist might have corrected to सभार्यासुतो. On the other hand I have neglected most of the numerous marginal and other additions made by later hands, especially the numerous stanzas written *on the margins* of *B*. For these additions are clearly not taken from a *genuine*, or even from *any*, MS. of our कथा. As to the corrections entered by later hands in my MSS., I give them, wherever they are good; in these cases, of course, I always explicitly state the fact that these emendations go back not to the copyist himself, but to some later corrector.

The Chief Librarian of the East India Office, London, Mr. F. W. Thomas, kindly revised the above lines in respect of their style. Moreover, he as well as Shāstravishārada-Jaināchārya Shri Dharmavijaya Sūri of Benares, and Mr. Premchand Keshavlāl Mody, B. A., of Ahmedabad, provided me with the MSS. on which my edition is based. The Sādhu Indra Vijaya, senior disciple to Dharma Vijaya Sūri, kindly explained me the expressions श्रीकरणाध्यक्ष (§ 74⁵), खटीक, and झगटक (in the Sanskrit texts printed in the introduction to the German translation); he gave me his opinion on रस (§ 74¹⁰), and confirmed my explication of वैज्ञानशालिक (§ 1¹⁵). I here express my sincere feelings of gratitude for the kind help afforded to me by these gentlemen.

॥ अहम् ॥¹

I. 1 चम्पा नाम नगरी सौगन्धिक[गान्धिक]¹ताम्बूलिककान्दविकसुवर्णका-
रमणिकार²[सौवर्णिकमणिवर्तक]³नाणवर्तक⁴सुखभक्षिकाकार⁵कणापणिकदू-
ष्यकर्मकार⁶कांक्षकार⁷मालाकार⁸सूचधार⁹घृतापणिक¹⁰तैलिक¹¹सौचिक¹²कार्पा-
सिकभाण्डशालिक¹³काष्ठशालिक¹⁴रजकपट्टिक¹⁵वैज्ञानशालिक¹⁶तन्तुवायप्रभृति-
चतुरशीतिचतुष्पथरमणीया । तच्च सामन्तपालो राजा । तच्च¹⁷ वृद्धि-
दत्तो¹⁸ व्यवहारी । तस्य च¹⁹ सुवर्णानां षष्ठवतिकोटयो ऽभीष्टदेवता-
वद्देवतापवरके पूज्यन्ते । स च नित्यं²⁰ कुसीदत्वेन²¹ प्रतिवर्षं कणघृततै-
लादिसंयहावसरविक्रयणेन स्थावरक्रयाणकस्थापनया बज्रमूल्यमुक्ताफ-
लरत्नक्रयादिना²⁵ च वित्तमर्जयामास । तथापि देवगुरुपूजातिथिस-
त्कारादिसुकुतरहितत्वेन निजं मनुजजन्म²⁷ व्यर्थयामास ।

2 अन्यदा पाप्मात्परात्री¹ जागृको यो² ऽस्या लक्ष्म्या भोक्ता ।

सो^३ ऽवततारेत्यदृष्टवचो ऽश्रीषीत् । अहो किमेतदिति संधान्तो ममा-
पुत्रस्य^४ को ऽप्यन्यो^५ ऽस्याः श्रियो^६ भोक्ता भावीति दध्नी । एवं दि-
नत्रयं नित्यं^७ शुश्राव ।^८

३ अन्यदा^१ गोत्रदेव्याः पूजां^२ विधाय तस्याः^३ पुरः कुशस्तरे^४ वि-
हितोपवासः श्रुतः । सप्तमे चोपवासे देवी प्रत्यक्षा^५ जाता^६ प्रो-
वाच^७ । हे^८ व्यवहारिन् । सत्यमेव तददृष्टवचनम् । अवतीर्ण एव
त्वलक्ष्मीभोक्ता । किं करोमि । मयाप्यत्र किमपि न स्यात् । बली-
यसी भवितव्यता । श्रेष्ठी प्राह^९ । तर्हि क्वावतीर्णो ऽस्ति^{१०} स इति^{११}
वद । देव्युवाच । काम्पीत्यपुरे^{१२} त्रिविक्रमगृहे^{१३} पुष्पश्रीनाम्न्या^{१४} दा-
स्याः^{१५} कुक्षी । इत्यभिधाय^{१६} तिरो ऽधत्त ।

४ अथ प्रातः पारणं विधाय श्रेष्ठी लघुभ्रात्रा साधुदत्तनाम्ना सह
विचारं चकार । सर्वं तद्देवतावचः प्रोवाच । तच्छ्रुत्वा^१ साधुदत्तः
प्राह^२ । बान्धव^३ । यदि देवैरिदमुक्तम्^४ । तर्हि सत्यमेव । बलीयसी
भवितव्यता । मा^५ विषादीः^६ । अत्र केनापि किमपि न स्यात्^७ ।
वृद्धिदत्तो^८ ऽभाषीत् । वत्स । यद्यपि भवितव्यतानाशो न स्यात् ।
तथापि पुरुषैः पुरुषकारो^९ न मोक्तव्यः । यतः^{१०} पुरुषकारे कोटिं^{११}
प्राप्ते भवितव्यताप्यन्यथा^{१२} स्यात् । यदुक्तम् ।

५ उदमः^१ साहसं धैर्यं बलं बुद्धिपराक्रमौ^२ ।

षडेते यस्य विद्यन्ते तस्य देवो^३ ऽपि शङ्कते ॥ इति ।^४

६ साधुदत्तो ऽभ्यधात् ।^१ बन्धो । देववशेन भवितव्यताया अन्य-
थाकरणाय^२ यदि शक्तैरप्युपक्रम्यते^३ । तथापि^४ क्लेश एव । न साध्य-
सिद्धिः । यदुक्तम् ।

७ देवमुल्लङ्घ्य यत्कार्यं क्रियते फलवन्न तत् ।

सरोभश्चातकेनात्तं गलरन्ध्रे न^१ गच्छति ॥

८ अत्रार्थे शृणु

II. कथानकम्^१ ॥

९ रत्नस्थलनगरे^१ रत्नसेनो राजा । पुत्रो रत्नदत्तो^२ ७२कलाप्रवीणः ।
अथ राजा^३ कुमारस्यानुरूपकन्याविलोकनाय कुमाररूपालंकृतं पटं^४
जन्मपत्त्रिकां चार्पयित्वा षोडश^५ २^७ मन्त्रिणश्चतसृषु दिक्षु प्राहिणोत् ।
ततश्चानुरूपां^८ कन्यां क्वाप्यलब्ध्वा^९ केवलं प्रयासवैरस्यमनुभवन्तः पूर्वा-

दिभ्यो व्यावृत्ता नृत्वे¹⁰ जायमाने नर्तक्यास्तालमेलविस्मरण इवात्मान-
मकृतार्थं मन्यमानाः स्वपुरमागताः । अथ¹² ये सचिवाः¹³ १६ कीबेरीं
दिशमभिचलिताः । ते¹⁴ भ्रमन्तो गङ्गातटे¹⁵ चन्द्रखलं¹⁶ नगरं प्राप्ताः ।
तत्र¹⁷ चन्द्रसेनो राजा । तस्य¹⁸ चन्द्रावती¹⁹ कन्या ६४ कलाकुशला²⁰
दिव्यरूपपाचम् । अथ तैर्मन्त्रिभिर्दर्शितः कुमाररूपपटो²¹ जन्मपत्रिका²²
च । ततो राज्ञा स्वपुत्री तचाहता समायाता । उभयोरपि²³ योग्यता
दृष्टा । तचाहता²⁴ गणका लपयहणार्थम् । ते हि द्वादश वर्षाणि शोध-
यित्वा प्राजुः ।²⁵ राजन् । अद्यतनाद्दिनात्सप्तदशदिने²⁶ चादृशं लप-
मस्ति । तादृशं²⁸ १२ वर्षमध्ये²⁹ नास्ति । राजोवाच । दूरे वरः । लपं
त्वासन्नम् । अत्र क उपायः । मन्त्रिणः प्राजुः । उद्भ्रिकाः पवनवेगा
रक्तवर्णाः प्रेष्यन्ते । ताभिः शीघ्रं कुमारमेवैकमवानयत ।

10 ततो राज्ञा तथेति प्रतिपद्योद्भ्रिकाभिः पवनवेगाभिस्ते मन्त्रिणः
प्रहिताः । दिनपञ्चकेन ते स्वनगरं¹ प्रापुः² । रत्नसेनो ऽपि राजा³
कन्यारूपपटविलोकनात्संजातप्रमोदः कुमारं तैरेव मन्त्रिभिः सह⁵ ता-
भिर्दुद्भ्रिकाभिः प्रयाणसज्जमकरोत्⁶ ।

11 इतश्च¹ लङ्कायां रावणो राजा । तस्य ४ सहस्रा अश्वौहिण्यः² ।
१८ कोटयो वादिवाणाम्³ । इन्द्रादयो देवाः सलोकपालाः सेवकाः ।
— अत्र रावणश्चन्द्रिवर्णनम् —⁴ । तेनान्यदा नैमित्तिकः⁵ पृष्ठः । मम
मृत्युः⁶ कथं कुतो वा⁷ भावीति । स ग्राह । रामलक्ष्मणहस्तात्तव मृत्युः ।
ती⁸ चायोध्यायां दशरथस्य पुत्री⁹ भविष्यतः¹⁰ । ततो रावणः स्व-
मन्त्रिभिः सह¹¹ विचारमकरोत् । एतदन्यथा¹² कथमपि स्यादिति ।
मन्त्रिणः प्राजुः । भाव्यस्य कथमन्यथात्वम् । यतः ।

12 विहि भंजावद् विहि घडद् विहि घडिउं भंजेद् ।

मुहिउं लोउं² तडप्फडद् जं³ विहि करद् तं होद् ॥

13 रावणः सगर्वम्¹ । हंहो । किं² विधिना पुरुषोत्तमानाम् । पीरुष-
मेव प्रमाणम् । नैमित्तिकः प्राह । राजन् । मैवं³ वादीः ।⁴

14 चन्द्रखलरत्नखलनगरनृपापत्यसंगमो भावी ।

अद्यतनाहाद्विसे सप्तदशे¹ ह्यस्ति मध्याह्ने ॥

15 तं विघटयितुं शक्तस्त्वं वान्यो¹ वा² महत्तरः को ऽपि ।

सज्जीभवतु स नूनं³ संधा⁴ शुद्धा मयेह कृता ॥

16 इतश्च रावणस्तद्विधिनियोगान्वधाकरणाय चन्द्रावतीकन्या¹ रक्षो-
द्वयेनापाहारयत्² । तचानीता च तेन । ततो रावणो विद्यादेवी³
कांचनादिदेश यथा । तिमिंगिलीरूपं⁴ पर्वतप्रायं कृत्वा लभदिना-
वधि⁵ भक्षयेयताम्बूलमन्यदपि कार्यकारि वस्तु⁶ चन्द्रावती⁷ चैतां⁸
कन्यां दन्तमयमहत्तरमञ्जूषायां⁹ प्रक्षिप्य तां मञ्जूषां¹⁰ स्ववदनमध्ये स्था-
पयित्वा च गङ्गासागरसंगमान्तराले¹¹ जलमध्ये तिष्ठ सप्तदशदिना-
वधि¹² । ततः सा¹³ रावणादेशं तथैव चक्रे ।

17 ततो रावणस्तच्चकनागं¹ [व्यन्तरदेवविशेषम्] आकार्यादिदेश यथा ।
रत्नदत्तकुमारं² चन्द्रावतीकन्याविवाहाय सञ्जीभयन्तं यात्वा दश ।
ततस्तेन रत्नदत्तकुमारो दष्टः³ । मान्विका आहूताः । कृतास्त्रैः शतशो
विषचिकित्साप्रकाराः । परं गुणः को ऽपि न जातः⁴ । अथ विषमूर्च्छा
पाण्मासिकी शास्त्रे⁵ प्रोक्ता । अतो जलमध्ये⁶ प्रवाह्यते ऽसौ । नाग्नि-
संस्कारेण⁷ दह्यते । इति विज्ञवचसा⁸ राज्ञा पुरुषप्रमाणपेटायां⁹
क्षिप्त्वा गङ्गायां¹⁰ कुमारः प्रवाहितः¹¹ । सा च¹² पेटा जलमध्ये¹³
भ्रमन्ती¹⁴ भाव्यवशात्तस्मात्स्तिमेः पार्श्वे¹⁵ प्राप¹⁶ ।

18 इतश्च तिमिंगिलीदेवतापि¹ भवितव्यतावशात्सप्तदशे² दिवसे वि-
स्मृतयथादिष्टकर्तव्या लभदिनप्रभातकाले³ खिन्नास्येतावद्दिनमुखान्तर्नि-
हितयानया⁴ मञ्जूषया । चलितुमपि न⁵ शक्ता⁶ । संप्रति मुहूर्तमेकं
मञ्जूषां बहिर्विमुच्य गङ्गासागरे⁷ क्रीडां करोमि । इति ध्यात्वा मञ्जूषां
मुखाद्वह्निष्कार । आसन्नद्वीपे मुमोच । तस्या द्वारमुद्वाह्य वत्से⁹
मुहूर्तमेकमहं जले¹⁰ क्रीडां करोमि । तावता भवतो¹¹ क्षणं जलधि-
तटे¹² क्रीडतु । इत्युदीर्य गता क्रीडायै तिमिंगिलीदेवी¹³ ।

19 अचान्तरे सा मञ्जूषा पवनप्रणुज्ञा तत्रायाता¹ कन्यया कौतुका-
दुद्धाटिता² । दृष्टो मध्ये³ विषमूर्च्छितः⁴ कुमारः । विषापहारिमणि-
रमणीयस्वमुद्रिकाजलेन⁵ सिक्तो⁶ जातः सचेतनः कुमारः । अथे पट-
लिखितरूपसादृश्योपलभान्नये⁷ रत्नदत्तकुमारो ऽयं⁸ यस्मै पित्राहं
दत्तेति जहर्ष कन्या । कुमारो ऽप्यय [संप्रति] आवयोर्विवाहलभ-
मिति⁹ मिथः¹⁰ स्वस्वकथां कथयित्वा गान्धर्वविवाहरीत्या¹¹ पाणिग्रह-
णमकार्षाम्¹² ।

20 अथ कियन्त्यपि¹ जात्यान्यामलकप्रमाणानि मुक्ताफलानि² रत्ना-

न्यपि³ जलधितटपतितानि संगृह्य तिमिंगिलीसमागमनवेलां⁴ ज्ञात्वा
मञ्जूषामध्ये⁵ द्वावपि बडवस्त्राद्यलौ प्रविष्टौ । द्वारं च पिहितम् ।
समायाता⁶ तिमिंगिलीदेवी⁷ । वत्से । मध्ये तिष्ठसि । इत्युक्ते कन्या
प्राह ।⁸ मातः । सुखेनास्मि मध्ये⁹ । ततः सा तां मञ्जूषां तथैव मु-
खान्तः स्थापयामास¹⁰ ।

21 इतश्च रावणेन नैमित्तिकः प्रोक्तः । मया भाव्यमपि तयोः¹ पा-
णियहणं टालितम् ।² त्वद्वचो ऽन्यथा जातम् । ततः³ आनायिता सा
तिमिंगिलीरूपा⁴ देवी । बहिष्कृता मञ्जूषोद्घाटिता च । दिव्यरूपेण
तेन⁵ सनाथां सकङ्कणकरां तां दृष्ट्वा विस्मिताः सर्वे । निजःश्रुत्तान्तं
कथयामासतुस्तौ⁶ रावणस्य पुरस्तात् । ततो भाव्यमन्यथा⁷ न⁸ भव-
तीति दशमुखो ऽपि⁹ निश्चिन्नाय ।

22 अथ सत्कृत्य¹ विस्मष्टः कुमारः सकलचो ऽपि रावणप्रहितैर्विद्या-
धरैर्नीतः² स्वपुरे मिलितः पित्रादीनाम्³ । जातः परमानन्दः ॥

(I.)

23 इति कथयित्वा विरते साधुदत्तव्यवहारिष्णुपक्रमवादी¹ वृद्धिदत्तः²
प्राह । नायमेकान्तः । उपक्रमो ऽपि प्रमाणम् । यतः ।

24 उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मी-
दैवं तु¹ दैवमिति कापुरुषा वदन्ति ।
दैवं निहत्य² कुरु पीरुषमात्मशक्त्या
यत्ने कृते यदि न सिध्यति को ऽव दोषः ॥

25 अथ

III.

दृष्टान्तः

श्रूयताम्¹ ।

26 मथुरायां हरिवलो¹ राजा । सुबुद्धिमन्त्री सर्वबुद्धिनिधानम् ।
अन्यदा समकालमेकस्मिन्नेव लपे राज्ञः प्रधानस्य च पुत्रो जातः ।
राजपुत्रस्य² हरिदत्त³ इति⁴ नाम । मन्त्रिपुत्रस्य मतिसागर इति च⁵ ।

27 अन्यदा षष्ठीजागरणमहे निशीथसमये¹ कामपि स्त्रियं व्यन्तरी-
सदृशाकारां स्वगृहान्निर्यान्तीं² दृष्ट्वा मन्त्री केनापि प्रयोजनेन प्रबुद्धः ।
तां करे धृत्वा जगौ । भद्रे । का त्वम् । सा प्राह । मन्त्रिन् । विधि-

रिति प्रसिद्धनाम्नी³ व्यन्तरीदेवताहम् । द्वयोरपि कुमारयोरख क-
पाले ऽक्षरलिखनायाचायाता⁴ । लिखितान्यचराणि । संप्रति यान्य-
स्मि⁵ । मन्त्रिणोक्तम् । किं लिखितमस्ति त्वया । साभ्यधात्⁶ । अय-
माखेटककर्ता⁷ भावी । प्रतिदिवसं मृगयायामेक⁸ एव⁹ जीवः पति-
ष्यतीति राज्ञः सुतस्व ललाटे । तथासौ काष्ठवाहको भावी¹⁰ । प्रति-
दिनं चैक¹¹ एव काष्ठभारः शिरोवाह्य एव संपत्स्यते । नाधिक इति
मन्त्रिणः¹² सुतस्व भाले चाक्षराणि लिखितानि¹³ मया । इति व्यनर्था¹⁴
प्रोक्ते¹⁵ मन्त्री प्राह । हे विधे । कथमनीदृश¹⁶ द्वयोरपि कुलानुचितं
त्वया लिखितम् ।¹⁷ विधिः प्राह ।¹⁸ मन्त्रिन् । एवंविधैवानयोर्भवि-
तव्यता । न हि केनापि लङ्घयितुं शक्यते¹⁹ । मन्त्री जगौ । तथा²⁰
यतिष्ये स्वबुद्धिबलेन । यथा त्वया लिखितं सर्वमन्यथैव भविष्यतीति²¹
प्रतिज्ञा । त्वया पुनः²² स्वप्रतिज्ञानिर्वहणे²³ यतनीयम् । यावदेत-
योर्भाले²⁴ लिखितमस्ति । तावत्प्रत्यहं संपादनीयम् । अष्टप्रतिज्ञा हा-
स्यमाप्स्यसि²⁵ । किमत्र कीटो मनुजः करिष्यसि त्वमित्युदित्वाथ वि-
धिक्षिरो²⁶ दधे । सुष्वाप मन्त्री मनसीष्टदेवतां स्मरन् । विधेस्तद्वचनं
न विस्मरन् ।

28

अथ¹ तत्र पुरे ऽन्यदा² सीमान्तभूपालसैन्यं च³ प्राप । हरिबलो⁴
राजा चिरं⁵ शराशरि खड्गाखड्गि कुन्ताकुन्ति युद्धं कृत्वा प्राणांस्तत्याज ।
गृहीतं पुरं वैरिभिः । तदा चावसरं प्राप्य हरिदत्तमतिसागरौ⁶ नष्टौ
भुवि भ्रमन्तौ भिद्यया निर्वहन्तौ⁷ लक्ष्मीपुरं⁸ प्राप्नौ । राजपुत्रो व्या-
धगृहे गतस्तेषां⁹ भृत्यो जातः । अन्यदाखेटकं¹⁰ कुर्वन्पृथक्कुटीरकं कृत्वा
स्थितः । मन्त्रिपुत्रो ऽपि काष्ठभारं वनादानीय¹¹ स्वनिर्वाहमतनोत् ।
कथं विधेरक्षराख्यन्यथा स्तुः ।

29

इतश्च¹ सुबुद्धिमक्त्यपि भुवि भ्रमंस्तत्र पुरे² समायातः । दृष्टः
स्वपुत्रः काष्ठभारं वहन्पृष्ठश्च । किमेतदिति । स प्राह । तात ।³ प्रा-
तर्वने⁴ यामि । घटीं वा यामं वा सर्वं वा दिनमुपक्रमं कुर्वे । तथा-
प्येक एव शिरोवाह्यः काष्ठभारः प्राप्यते । नाधिकः । एतावतापि⁵
निर्वाहः स्यात्⁶ । मन्त्री स्वबुद्ध्या विचार्य विधिविलसितमन्यथा कर्तुं
प्राह । वत्स । यदि वने⁷ चन्दनकाष्ठानां भारं प्राप्नोषि⁸ । तदा⁹
तानि¹⁰ त्वया नेयानि¹¹ । नापराणि । यदि न प्राप्यन्ते¹² तानि ।

तदा¹³ लङ्घनं कार्यम् । तव हत्वा मम¹⁴ । तेन तथा प्रतिपन्नम् ।
एवं¹⁵ राजपुत्रस्य¹⁶ मिलितस्य¹⁷ प्रोक्तं मन्त्रिणा¹⁸ । वत्स । यद्याखेटके¹⁹
तव पाशे हस्ती पतति । तदा²⁰ संबन्धनीयः²¹ । न मृगादयः । तेनापि
तथा प्रतिपन्नम् ।²²

30 द्वावपि तथैव चक्रतुः । संध्यासमये ऽपि¹ जाते बुभुक्षाचामो ऽपि²
मन्त्रिपुत्रश्चन्दनभारमेव³ गवेषते⁴ स्म । नापराणि काष्ठानि गृह्णाति
स्म । तदा⁵ विधिना व्यन्तरदेवतया स्वप्रतिष्ठापूरणाकुलया⁶ कुतो ऽपि
संपादितश्चान्दो⁷ भारः । राजपुत्रस्य च⁸ पाशे पातितो⁹ महागजः ।
तौ पुरमध्ये गतौ¹⁰ विक्रीय बङ्ग द्रव्यमार्जयताम्¹¹ । एवं प्रत्यहं कुशतः
स्म । जातौ महर्षिकौ¹² । हृष्टो मन्त्री ।

31 राजपुत्रस्य कियतापि कालेन सहस्रं गजा जाताः । मन्त्रिपुत्रस्य
तु¹ सुवर्णकोटयः² । ततो ऽन्यदा मन्त्रिबुद्ध्या द्रव्यबलेन दन्तिसेन्यसं-
पत्त्या च वैरिणो निर्जित्य हरिदत्तादयः प्राप्ता मथुरायाम् । प्राप्तं
च साम्राज्यम् । हृष्टो मन्त्री³ स्वबुद्धिबलेन विधिलिखितस्यान्यथा-
करणात् ॥

(I.)

32 तत उच्यते । उद्योगिनं पुष्पसिंहमुपैति लक्ष्मीरिति¹ । अथ वृद्धि-
दत्तमहेभ्यो ऽपि² स्वभातरं प्रति³ प्रोवाच⁴ । बान्धव⁵ । यथा तेन⁶
मन्त्रिणा स्वोपक्रमफलं प्राप्तम् । तथाहमपि स्वोपक्रमफलं प्राप्स्यामि ।
विलोकनीयं⁷ भवता ।

33 अथ खरोध्रवलीवर्दशकटादिसार्थं¹ कृत्वा वृद्धिदत्तमहेभ्यः² कामी-
न्त्यपुरं प्राप । क्रयाणकक्रयविक्रयादिध्वान्नान्नियोज्य स्वयं त्रिविक्रम-
गृहं⁴ गतः⁵ । त्रिविक्रमो ऽपि कृताभ्युत्थानादिप्रतिपत्तिर्मणिमौक्तिक-
प्रवालादिप्रधानवस्तुसत्तां⁷ निजां⁸ ज्ञापयन्कृतार्थाः स्मो भवद्दर्शनेनेति
सविनयं⁹ स्वहस्तेनासनं ददौ¹⁰ । प्रयाणकालावधि युष्माभिरत्रैव¹¹
गृहे कुटुम्बवृत्त्या¹² स्त्रियमिति चावादीत् ।

34 एह्यागच्छ समाविशासनमिदं प्रीतो ऽस्मि ते दर्शना-
त्का वार्त्ता पुरि¹ दुर्बलो ऽसि च कथं कस्माच्चिराद्दृश्यसे² ।
इत्येवं गृहमागतं प्रणयिनं ये भाषयन्वादरा-
त्तेषां³ युक्तमशङ्कितेन⁴ मनसा गन्तुं गृहे सर्वदा⁵ ॥

35 वृद्धिदत्तो ऽपि¹ तदाग्रहात्तत्रैव² कृत³भोजनासनशयनादिर्वस्त्राभ-
रणप्रभृत्यपूर्ववस्तुप्रदानेन त्रिविक्रमस्य पत्नीपुत्रपुत्रीदासदासीप्रभृतिपरि-
वारं सगर्भां पुष्पश्रीदासीं⁵ च विशेषतः प्रत्यहं संमानदानादिनावर्ज-
यन्⁶ सुखेन चतुरो मासान्स्थितः । द्वयोरपि जाता दृढा मैत्री ।

36 अथ संपन्नक्रयविक्रयः स्वपुरीं गन्तुकामस्त्रिविक्रममापपृच्छे¹ । त्रि-
विक्रमः प्राह ।

37 मा गा इत्यपमङ्गलं व्रज इति¹ स्नेहेन हीनं वच-
स्तिष्ठेति प्रभुता यथावचि कुर्व त्वं² सायुदासीनता³ ।

तत्किं⁴ सांप्रतमाचरामि भवतस्तत्सोपचारं⁶ वचः
स्मर्तव्या वयमादरेण भवता⁷ यावत्पुनर्दर्शनम्⁸ ॥

38 यूयं स्वां नगरीं गृहान्तरमिव प्राप्तुं प्रयाणोन्मुखा¹
वर्तध्वे ऽश्वरथोद्गमेषु² रुचिरं³ यद्भूरिरत्नेषु वा⁴ ।

उत्कृष्टानि च यानि⁵ भूषणकृते वस्त्रेषु वान्यत्तथा⁶
यत्किंचित्कतिचिद्दिनस्मरणकृद्गृहीत⁷ मत्तुष्टये ॥

39 वृद्धिदत्तो ऽप्यभ्यधात¹ । सखे । यन्मम² गृहे । तत्सर्वं³ तव तु-
ध्यर्थमेव । प्रसादलेखैः⁴ कृतार्थता⁵ सततं⁶ विधेया । तथापि यदि
भवतो महान्निर्वन्धः । तदासी⁷ विचक्षणा चित्तज्ञा पुष्पश्रीदासी⁸
मार्गे⁹ ऽन्नपाकस्नानकरणादिनिपुणा¹⁰ प्रहीयताम्¹¹ । स्वपुरप्राप्त्यनन्तरं
शीघ्रं पश्चात्प्रस्थापयिष्यते । त्रिविक्रमो ऽपि निविडदाक्षिण्यात्पूज्यासी
मद्विरहासहा शीघ्रं¹² प्रहितव्येत्यभिधाय तां तस्मै समर्पयामास ।

40 अथ वृद्धिदत्तस्तया¹ दास्या सह² रथाधिष्ठितश्चाल³ । अन्य-
दोज्जयिनीसमीपे पापकर्मैच्छया सार्थात्पश्चाद्भूय विजने⁴ दासीं रथा-
त्पातयित्वा चरणेन तस्या उदरं⁵ निर्दयं⁶ परिभृश आसनिरोधेन⁷
विनाशयामास । ततो राजनिग्रहभयव्याकुलतया शीघ्रमग्नतः प्रस्थितो
मिलितः सार्थस्य । दासी शरीरचिन्तामिधं⁹ कृत्वा क्वापि गता¹⁰
विलोकितापि¹¹ न दृष्टेत्युत्तरं¹² सार्थकानां¹³ पृच्छतामकार्षीत्¹⁴ । लेख-
प्रेषणेन त्रिविक्रमस्यापि तथैव ज्ञापयामास¹⁵ ।

41 अथ वृद्धिदत्तः¹ स्वैरिविनाशात्प्रमुदितस्त्वान्तः² स्वां पुरीमास-
साद् । तस्य च कौतुकदेवीभार्यायां³ तिलोत्तमा कन्या जाता⁴ ६४क-
लाकुशला । अथ दास्या उदरात्तदा जीवन्नेव गर्भो निःससार⁵ ।

अचान्तरे चोज्जयिनीवासिनी काचिद्वृद्धा केनापि कार्येण ग्रामान्तरं
गता तेनैव पथा चलिता । तस्याः सार्धेनान्या अपि⁶ त्रिचतुराः
स्त्रियः⁷ तचायाताः⁸ । जीवन्तं बालकं दृष्ट्वा वृद्धा⁹ प्राह ।¹⁰ धिक्के-
नापि¹¹ चण्डालकर्मणासी¹² प्रमदा व्यापादिता । न चौराणामिदं
कर्म सुवर्णाभरणानामग्रहणात्¹³ । अथ

42 अनाथचैत्योद्धरणम्¹ अनाथवृत्तिरक्षणम्²

43 महते पुण्यायेति बालममुं¹ स्वपुत्रवत्पालयिष्यामि ।

44 तत आभरणानि¹ दास्या² अङ्गेभ्य उक्तार्य ग्रन्थी³ बद्धा बालकं
च लात्वोज्जयिनीमायाता वृद्धा । राज्ञः समग्रं वृत्तान्तं न्यवेदयच्च⁴ ।
राजा⁵ प्राह । वृद्धे । मत्पुत्र इवायं बालकस्त्वया⁶ पालनीयः । समग्रं
स्वरूपं सर्वावसरजं⁷ च⁸ कथयेः⁹ । ततो राज्ञा दास्या अपिसंस्कारः
कारितः ।

45 अथ च तस्य बालस्य¹ वृद्धया प्रौढोत्सवपूर्वकं² चम्पक इति नाम
दत्तम् । तस्य च सर्वाभिमपि चिन्तां राजा³ चकार । लेखशालायां
राज्ञा समहोत्सवं⁴ मुक्तः स्वल्पैरेव दिनैः⁵ पूर्वपुष्पानुभावात् ७२कला-
कुशलो⁶ जातः ।

46 अन्यदा¹ लेखशालायामुक्तिप्रत्युक्तिचालनाप्रत्यवस्थानावसरे चम्प-
केन निर्जितैः सर्वैर्लेखशालकैः² सह कलहे जायमाने रे³ निष्पितृक ।
किं मिथ्या गर्वं वहसीत्युक्ते किंचिद्दूनी मनसि स्वमन्दिरमागत्य⁴ जननीं
प्रति⁵ प्राह । अम्ब । किं मम पितुर्नाम । ततो वृद्धा सर्वं स्वरूपं⁶
यथावृत्तमाख्यातवती ।

47 अथ यौवनं¹ प्राप्तः क्षापादेशात्² क्रयविक्रयादि कुर्वाणः स्वल्पै-
रेव दिनैश्चतुर्दशस्वर्णकोटीरुपार्जयत्³ । तस्य च गुणैरावर्जिताः सर्वे⁴
व्यवहारिणो मित्रतामगुः ।

48 अन्यदा को ऽपि¹ चम्पकस्य मित्रं व्यवहारी चम्पासमीपे क्वापि
ग्रामे स्वपुत्रस्य² अन्ययाचायां³ यियासुः स्नेहतश्चम्पकं सहाकारयत् ।
प्राप्तास्तत्र जन्याः । इतश्च तत्र कन्यापित्रा मित्रत्वादाकारितो वृद्धि-
दत्तमहेभ्यो⁴ ऽपि समागात् । संजाते पाण्डिग्रहणमहे ऽद्यापि स्थितायां
जन्यायामन्यदा पुराद्वहिर्वाण्यां दन्तधावनं कुर्वाणश्चम्पको वृद्धिदत्तमहे-
भ्येन⁵ दृष्टः । अचिन्ति च⁶ । को ऽयं देवकुमाराकारः⁷ । ततो द्वयो-

रपि चणं गीतकाव्यादिगोष्ठी⁸ जाता । वृद्धिदत्तस्तस्य⁹ चातुर्यं रूपं¹⁰
 सौभाग्यं च दृष्ट्वा¹¹ दध्यौ । एवंविधश्चेत्पुत्र्या¹² वरः स्वात् । तदा
 वरम्¹³ । ततः पृच्छाम्यमुं कुलनामवंशस्थानादि¹⁴ । अथ चाप्राचीत्¹⁵ ।
 चम्पको ऽपि मीगध्यात्सर्वं यथास्मितमेव¹⁶ वृद्धापात्रे ज्ञातं कथयामास ।
 वृद्धिदत्तो¹⁷ दध्यौ । अहह । स एवायं मल्लक्ष्मीभोक्तृत्वेन यो देव्या¹⁸
 प्रोक्तः । मया तदा भयव्याकुलत्वेन भाव्यवशाद्वास्त्रेव विनाशिता । न
 पुनरुदरविदारणादिना¹⁹ पृथक्कृत्य²⁰ तस्या गर्भः । ततो ऽयं सांप्रत-
 मीदृश्या²¹ जातः । न विनष्टमद्यापि किमपि²² । अधुनाचासौ सु-
 साधः²³ । विशालायां पुनर्गतः प्रभूतसुहृत्संपत्त्या²⁴ दुःसाधो²⁵ भावी ।
 कः पुनर्नृहत्यादौ²⁶ दोषः । अये ऽप्यस्य जनन्या²⁷ हत्वास्ति²⁸ । ततः
 कर्दमः कर्दमाय मिलतु । मल्लिनपरिधानस्य मल्लिनमुत्तरीयं भवतु ।
 संप्रत्येव केनापि कपटेनामुं मारयामि ।

49 इति ध्यात्वा चम्पकं प्राह¹ । वत्स । त्वं मम पार्श्व एव तिष्ठ ।
 स्वस्त्यैरेव दिनेस्तव बज्रस्वर्णकोटिलाभो भावी । पश्चादपि स्वपुरं गच्छे² ।
 चम्पायां बहूनि वस्तूनि मञ्जिष्ठादोनि³ प्रचुरत्वेनाल्पार्घाणि सन्ति⁴ ।
 अत्र तु तानि महाार्घाणि⁵ । त्वं यात्वा मम भ्रातुर्लैखमर्पयेः । स तुभ्यं
 तानि⁶ दास्यति । त्वयाचानीय तानि विक्रेतव्यानि । वत्स । सुवर्ण-
 कोटिलाभो⁷ भावी⁸ । अर्धं लाभस्व⁹ तव । अर्धं मम । अचार्थं मम
 सत्यगीर्ज्ञेया¹⁰ । अन्येषां यदि कथ्यते । तदा ते वक्षनापराः¹¹ । स्वयं
 चेत्तत्र यामि । तदाच महे¹² स्वजना¹³ रुष्यन्ति¹⁴ । इत्युक्ते 40 लक्ष-
 स्वर्णलाभाश्रया¹⁵ अहर्षं चम्पकः । ततो द्वावपि वैवाहिकमण्डपे भुक्तौ¹⁶ ।

50 अथ दुरात्मनानेन¹ महाजनसमक्षमहं भृशं विगोपितः । असम्भ-
 वाग्भिरत्यन्तं² न्यकृतात्मनो³ मर्माणि प्रकटीकृतानि । तत उपायेन
 तत्र⁴ प्रेष्ठमाणो ऽस्ति । भवता⁵ तत्रागतमात्रं⁶ एव सौधस्य पाश्चात्या-
 पवरके प्रच्छन्नं हत्वा कूपे ऽसी⁷ चेन्नव्यः । प्रभाते चैतत्स्वरूपं ज्ञाप-
 यितुं साभिज्ञानं को ऽपि जनः प्रेष्ठः । त्वया⁸ वा शीघ्रमागम्यम्
 इति⁹ स्वभ्रातुः साधुदत्तनाम्नो¹⁰ योग्यं लेखं लिखित्वा¹¹ मुद्रयित्वा
 च चम्पकाय समर्पयत्¹² ।

51 सो ऽपि बज्रलक्षस्वर्णलाभाय सोत्सुकश्चम्पायां¹ जगाम । प्रविवेश²
 तस्य सौधम् । रथादुत्तीर्य को ऽपि³ कुचापि⁴ प्रयातः । श्रेष्ठिगेहि-

न्यपि⁵ स्वजनगृहे गता⁶ । साधुदत्तो ऽपि विक्रीतवस्तूद्राहणिकायै⁷
गतो ऽस्ति । अतो न कमपि तच्चाद्राचीत् । आवासमध्ये प्रविष्टस्ति-
ल्लोत्तमानास्त्री⁸ कन्या⁹ कन्दुकक्रीडां कुर्वतीमेकाकिनीमेव¹⁰ दृष्ट्वा तस्याः
पुरो¹¹ लेखं¹² मुमोच । सापि तं लेखं¹³ लात्वाश्चौ¹⁴ वाजिशालायां
बध्नीत । यूयं बहिरास्थानमण्डप उपविशतेति¹⁵ सविनयमुवाच ।
चम्पको ऽपि तत्तथा चकार ।

52 अथ भवितव्यताया¹ नियोगात्तदा साधेकाकिनी लेखमुन्मुद्रा-
वाचयत् । दध्यौ च । अहो । तातेन² चण्डालकर्म³ प्रारब्धम् । अय-
मीदृशो देवकुमाराकारोपमो⁴ रूपसौभाग्यवान्कथं मारणायाच प्र-
हितः । अयं चेन्नम वरः स्यात् । तदा वरम्⁵ । ततो नवीनं लेख-
मस्मै⁶ तिल्लोत्तमायैव सायं देयेति ताताचरसदृशाचरैः⁷ शीघ्रं लिखित्वा
मुद्रयित्वा च⁸ शीषयित्वा च⁹ मातृपार्श्वगता¹⁰ लेखमर्पयामास ।

53 इतश्च साधुदत्तो वैकालिककरणाय¹ समागतः² । मया³ वृद्धि-
दत्तमहेभ्यस्त्र⁴ लेखः समानीतो ऽस्तीति सप्रणामं चम्पकेन प्रोक्ते⁵ सस्नेहं⁶
गृहमध्ये समाकारयत्⁷ । कीतुकदेव्यार्पितो लेखः । तदा च मिलितः
सर्वो ऽपि⁸ वैकालिककरणाय⁹ स्वजनवर्गः । साधुदत्तेन वाचितो बाढ-
खरेणैव लेखः¹⁰ । चम्पकस्त्र¹¹ रूपसौभाग्यादि दृष्ट्वा लेखार्थमवगत्य च¹²
हृष्टाः सर्वे स्वजनाः¹³ साधुदत्तादयः । ततश्चम्पकेन सह कृतं वैकालि-
कम्¹⁴ । ततो वेलास्तोकत्वे ऽपि¹⁵ द्रव्यव्ययेन बद्धना मिलितायां¹⁶
सकलविवाहसामग्र्यां समागतेषु¹⁷ क्षणेनापि परःसहस्रेषु पौरेषु¹⁸ प्रौ-
ढोत्सवेन कारितं द्वयोरपि पाण्ड्यहणम् । प्रातरागच्छन्ति स्म¹⁹ सह-
स्रशो वर्धापनकानि²⁰ ।

54 अचान्तरे वृद्धिदत्तः¹ श्रेष्ठी स्वकार्यं सिद्धमेव² मन्यमानो हृष्टमनाः³
स्वपुराद्वर्धापनकनरागमनं⁴ समीहते यावत् । तावता⁵ केनापि चम्पा-
तस्तुचागतेन⁶ सर्वं यथावृत्तं प्रोक्तम् । ततश्च⁷ समुत्पन्नशिरःशूल इव
क्वापि क्षणमपि रतिमलभमानः स्वपुरमायातः । भोजनार्थमाकारित-
परःसहस्रमहेभ्यःसर्वपौरजनसंकुलं⁸ स्वगृहं वीक्ष्य द्विगुणसंजातहृदयदाहः
शीघ्रमेव⁹ भवदादिष्टं कृतं मयेति¹⁰ निवेदयता¹¹ भ्रात्रा¹² प्रणतः ।
तत आकारगोपनं विधाय श्रेष्ठी¹³ स्वचित्ते भृशं¹⁴ दूनो ऽपि¹⁵ तं
भ्रातरं¹⁶ प्रशंसं । निवृत्ते¹⁷ वैवाहिके महे श्रेष्ठ्यन्यदा¹⁸ भ्रातरं प्रति¹⁹

प्राह ।²⁰ हे²¹ अविचारितकारक²² । किमिदं कृतं त्वया । स प्राह ।
अहं न²³ जाने । अयं युष्मन्नेवः समायातः²⁴ । सो ऽपि²⁵ तं लेखं²⁶
दृष्ट्वा स्वजन्मान्तरपातकमाचमात्मानमेव निनिन्द ।

55 श्रुतचम्पकविवाहमहः¹ सर्वो ऽपि मित्रवर्गस्ततो ग्रामाज्जन्यया सार्धं
विशालायां² गतो वृद्धां³ चम्पकविवाहकथनेन⁴ वर्धापयामास⁵ । अथ
च चिरपरिचित इव कृतोपकार इव⁶ स्फुरत्सीभाग्यातिशयः सकले ऽपि⁷
पुरे चम्पकः सर्वजनानामानन्दकारको जज्ञे⁸ ।

56 अन्येदुर्निशि [निशीथे] तिलोत्तमा तृतीयभूमेः उत्तरन्ती हेमन्ते¹ ऽप-
वरकमध्ये द्वितीयभूमौ² शनैः³ क्रियमाणं⁴ मन्त्रमश्रीषीत् । अहो
पितुरालाप इति कर्णं दत्तवती । हे प्रिये । लेखान्यथात्वे⁵ विधिरे-
वोपालब्धः⁶ । अयं जामाता⁷ वंशाशुद्धतया मम वैरिसदृश एव का-
लक्रमेण मम गृहस्वामी⁸ भविता । तथा च⁹ न भाव्यम्¹⁰ । तत्त्व-
यास्व भोजने¹¹ पाने वा विषं देयम् । पुत्रीमोहो ऽपि¹² चित्ते ना-
नेयः । पुत्र्यो बह्व्यो ऽपि¹³ भविष्यन्ति । न हि पत्रिकाभिः कस्यापि
कुलं जातम् ।

57 इति श्रेष्ठिवचः¹ कौतुकदेवी तथेत्यङ्गीकृतवती² । तिलोत्तमापि
सर्वं³ श्रुत्वा वज्राहतेव⁴ पश्चाद्वलिता⁵ पुनस्तृतीयभूमौ गता । दध्यौ
च । यत्नेन मन्त्रं भर्तुर्ज्ञापयामि । तदा तेन⁶ पिता⁷ मार्यते । अन्यथा⁸
भर्तुर्मरणमिति । अहो⁹ व्याघ्रदुस्तटीन्याय आपतितः¹⁰ । किं करोमि ।

58 अथोत्पन्नप्रतिभां चम्पकं प्राह । स्वामिन् । निमित्तज्ञानबलेन
मया ज्ञातम् । तव मासद्वयं महत्यापदस्ति¹ । ततस्त्वया मासत्रया-
वध्यच² गृहे³ न भोक्तव्यम्⁴ । अत्रत्यजनार्पितताम्बूलमपि⁵ नास्वादनी-
यम्⁶ । मित्रगृहे⁷ भोक्तव्यम् । इत्यादि भार्योक्तं सर्वं⁸ प्रतिपेदे⁹ चम्प-
कस्तथैव¹⁰ च¹¹ चकार¹² । स काल एव स्वगृहमागत्य¹³ तृतीयभूमौ
शेते । दिनोदयादनन्तरमेव¹⁴ याति । पुरमध्ये बह्वजनपरिवृतो¹⁵
भ्रमति । नैकाकी । न च¹⁶ कस्यापि विश्वासमायाति¹⁷ । अनेनान्य-
त्कथितं¹⁸ मम । अन्यच्च कारितं भ्रात्रा¹⁹ । तद्वच को ऽपि हेतुरस्ति ।
ततः²⁰ साशङ्क इव तस्थौ सदा ।

59 अन्यदा¹ श्रेष्ठश्रुततत्परणवार्त्तः² स्वभार्यां प्राह ।³ प्रिये । किमिदं
पत्यादेशे⁴ शीतलत्वं भवत्याः । सा जगौ । स्वामिन् । किं करोम्य-

हम् । असौ मिलितचिकालदर्शीव⁵ बहिरेव तिष्ठति । बहिरेव भुङ्के ।
अचत्यपानीयमपि⁶ न पिबति । कृतवैरचचिथ इव सुसंनद्धभटपरिवृत
एवाचायाति⁷ । तृतीयभूमौ⁸ तिष्ठति ।

60 अष्टौ चिन्तयामास । अन्योपायसाधो¹ ऽयम् । ततः प्रत्येकं भवतां
सुवर्णशतं २² दास्ये³ । ममायं जामाता क्लेन बलेनापि विनाश⁴
एव⁵ भवन्निरिति भाण्डागाररक्षकानुभटानादिदेश । तैरपि लोभा-
त्प्रतिपन्नमेतत् । नित्यं⁶ क्लमन्वेषयन्ति स्म । परं⁷ [क्लं]⁸ न लभन्ते
स्म । घण्टासी⁹ गता¹⁰ ।

61 अथैकदा रजन्यां क्वापि नाटके जायमाने भवितव्यतावशाच्चिरं¹
तस्थौ चम्पकः । भृत्यसुभटा² अपि विधिनियोगेन³ निजगृहेषु⁴ गताः ।
निशीथे चम्पक एकाक्वेव स्वगृहमायातः⁵ । प्रतोलीमथे⁶ शालायां
प्रचुराः प्राघूर्णकयोग्याः⁷ शय्या आस्तुता⁸ दृष्ट्वैव स्वपिम्बि⁹ । मध्य-
रात्रे¹⁰ कस्मात्कलकलं¹¹ कृत्वा द्वारोद्घाटनं कार्यते । इति ध्यात्वा
तच्चैवैकच शय्यायां सुप्तः सुखनिद्रया¹² ।

62 इतश्च ते भाण्डागाररक्षा नरास्तं¹ तत्र² सुप्तं ज्ञात्वा सर्वे ऽपि³
खड्गानुबन्ध्य तद्विनाशनाय⁴ समायाताः⁵ । अथ च⁶ चिन्तयामासुः ।
अहो । स्वामिन आदेशस्थातिक्रान्तबहुदिवसत्वात्संप्रति चेतसः परा-
वर्त इव शङ्कते पुनस्तदुच्चारस्याकरणत् । ततः पुनरपि पृच्छते अष्टौ ।
अत्रैवासन्ने⁷ ऽव्य सुप्तो ऽस्ति । माविचारितकारितादोषो⁸ ऽस्माकं भूया-
दिति⁹ । अथ सर्वे ऽपि अष्टिपात्रे¹⁰ पृच्छार्थं गताः¹¹ । अष्टौ प्रोवाच ।
अहो । शतश आदिष्टं¹² विनाश इति । किं विलम्ब्यते । त्वर्यतां २¹³ ।

63 इति तद्वचः¹ प्रतिपद्य² यावत्तत्रायाति । तावता मत्कुणैर्जन्मान्त-
रस्वजनैरिव विनिद्रितः³ समुत्थाय⁴ कस्यापि मित्रस्य गृहे गत्वा चन्द्र-
शालायां सुष्वप⁵ । तमदृष्ट्वा च ते⁶ भृशमाकुला इतस्ततो⁷ गवेषयन्तः⁸
सर्वे ऽपि प्रतोल्या बहिःशालासु⁹ विलोकनार्थं गताः ।

64 इतश्च¹ अष्टौ तन्मारणोपायमादिश्य² स्वयमेवोत्थाय³ मा विलम्बं
कार्षुरेत⁴ इति तत्रायातः । शय्या⁵ एव केवला⁶ विलोक्याह⁷ । किं⁸
वैरी गतः । किं वा ते⁹ वैरिणं विनाश बहिःत्रेपार्थं गताः । इति
चिन्ताकुल¹⁰ एकस्यां शय्यायां¹¹ सुप्तो मुखमाच्छाद्य । इतश्च तं¹² बहि-
रदृष्ट्वा¹³ ते¹⁴ तत्रायाताः¹⁵ । अष्टिनमेव पटीसमाच्छादिताङ्गं जामातृ-

भ्रान्त्या सममेव¹⁶ शस्त्रैर्हतवन्तो विनाशश्च प्रतोल्या बहिः कूपे तदपुः
शस्त्रचुम्भं¹⁷ रुधिराक्तं निचिचिपुः¹⁸ ।

65 ततो गृहीतशेषद्रव्यप्राप्त्याशया¹ हृष्टाः कृतकृत्यम्² इवात्मानं मन्य-
मानाः स्वस्थानं³ गताः ।⁴ प्रातर्जलोपरि तरत्तद्वपुर्दृष्ट्वा⁵ सर्वे ऽपि⁶
रुद्धुः । ततस्ते घातका नराः⁷ स्वकीयं चाण्डालकर्म⁸ लोकानां पुरः⁹
प्रोचुः । ततः प्रभूतशोकार्तः¹⁰ श्रेष्ठिभ्रातापि¹¹ हृदयसंघट्टेन¹² ममार ।

66 ततस्तयोर्दुर्ध्वदेहिकक्रियानन्तरं¹ विगतशोकाः स्वजनान् चम्पकमेव
देवताप्रोक्तं² ९६ कोटिस्वामिनं³ कृतवन्तः । सो ऽपि विशालातस्तां⁴ वृद्धां
१४ स्वर्णकोटीस्थानाथ्य⁵ चम्पायां⁶ सुखान्यनुभवति स्म⁷ । जातः प्रौढो⁸
व्यवहारी । तस्य च⁹ पूर्वपुण्यानुभावेन ९६¹⁰ कोटयो निधौ¹¹ ।
९६ स्वर्णकोटयो¹² व्यवसाये । ९६¹³ कोटयः¹⁴ कलान्तरे । सहस्रं या-
नपात्राणि । सहस्रं शकटानि । सहस्रं गृहास्तेषु सप्त¹⁵ सप्त भूमिकाः ।
सहस्रं हट्टाः । सहस्रं भाण्डशालाः । ५०० गजाः । ५०००¹⁶ जात्याश्वाः¹⁷ ।
५०० सुभटा नित्यपार्श्ववर्तिनः । ५०००¹⁸ अपरे सुभटाः¹⁹ । सहस्रं
करभाः । लक्षं बलीवर्दा पृष्ठाः²⁰ । अपरे दशसहस्राः । शतं गोकु-
लानि²¹ प्रत्येकं²² दशशोसहस्रमानानि²³ । दशसहस्राः सेवकव्यवहा-
रिणः । प्रत्यहं लक्षस्वर्णव्ययेन तस्याङ्गभोगो भवति स्म । सदा दशलक्षा
दीनानाथादिकरुणादाने लगन्ति²⁴ । स जातो²⁵ जैनमुनिसंसर्गात्पर-
मार्हतः ।²⁶ कारितास्तेन सहस्रं²⁷ प्रासादाः । निर्मापितास्तेन²⁸ पा-
षाणस्वर्णरूप्यरीरीस्फटिकप्रवालादिमथ्यो²⁹ लक्षशो जिनप्रतिमाः । एवं
देवानामपि दुर्लभान्भोगान्³⁰ भुञ्जानस्य आवकधर्ममाराधयतः³¹ प्र-
यातो भूयान्कालः ।

67 अन्यदा तत्रायातः केवली गुरुः । श्रुता तस्य धर्मदेशना । तत
उत्पन्नसंशयः पप्रच्छ चम्पकव्यवहारी¹ । भगवन्² । किं मया पूर्वभवे
कृतं सुकृतम्³ । येन संपद ईदृश्यो मम⁴ जाताः । किं च पापं⁵ कृतं
वृद्धिदत्तमहेभ्येन⁶ । यत् ९६⁷ स्वर्णकोटयो निर्गमिताः प्रभूतस्थापनो-
पायकरणे ऽपि⁸ । केन च कर्मणा ममाज्ञातकुलता⁹ । वृद्धायामपि¹⁰
कथमियान्त्लेहः । किं च वैरकारणं¹¹ श्रेष्ठिनो मयि निरपराधे ऽपि¹²
गुरुः प्रोवाच¹³ ।

IV
68

सुमेलकायां¹ पुर्यां² समासन्ने तपोवने³ द्वौ तापसौ कन्दमूला-
शिनी⁴ भवदत्तभवभूतिनामानौ दुस्तपं तपः⁵ पञ्चाभिस्नानधूमपानादि⁶
तन्तन्यमानावभूताम्⁷ । आद्यः कुटिलमनाः । द्वितीयः सरलः । द्वावपि
मृत्वा यच्चौ जाती । भवदत्तश्च्युत्वान्यायपुरपत्तने⁸ वञ्चनामतिः⁹ श्रेष्ठी¹⁰
जातः । भवभूतिस्तु¹¹ पाटलीपुरे¹² महासेनो¹³ नाम क्षत्रियः प्रभूत-
धनः । प्रकृत्वैव¹⁴ सरलः । सदा वदान्यः ।

69

स चान्यदा सारद्रव्यमादाय तीर्थयात्रायै प्रतस्थे । क्रमेण प्राप्तो
ऽन्यायपुरपत्तनम् । तत्र वञ्चनामतिश्रेष्ठिनो गृहे रत्नपञ्चकयुतं¹ स्ववस्तु-
यन्त्रि² मुमोच । गतो ऽयतस्तीर्थे क्वापि । श्रेष्ठिना विलोकितो यन्त्रिः ।
दृष्टानि तत्र³ लक्ष्मूल्यानि⁴ पञ्च रत्नानि । गतो लोभमेकं रत्नं क-
स्यापि व्यवहारिणो गृहे ग्रहणके मुक्ता लक्षद्रव्येण प्रौढमावासमका-
रयत् । शेषं रत्नचतुष्टयं⁵ गुप्तमेवास्थापयत् ।

70

आगतस्तीर्थयात्रां¹ कृत्वा महासेनः ।² प्राप्तः³ श्रेष्ठिगृहे⁴ । श्रेष्ठिनं
स्वं⁵ न्यासीकृतं⁶ यन्त्रिं याचितवान् । श्रेष्ठी प्राह । कस्त्वम् । कदा-
चायातः । नाभिजानामि त्वाम् । भवानन्यभ्रान्त्याचायातः । न हि
वयं कस्यापि किमपि स्थापयामः ।⁷

71

अपलपति गुह्यदत्तं¹ प्रत्ययदत्ते² च संशयं कुरुते ।

क्रयविक्रये च लुम्पति³ तथापि लोके वणिक् साधुः ॥

72

मानेन किञ्चित्कलया च¹ किञ्चि-

दुद्ध्यापि² किञ्चित्तुलया च³ किञ्चित् ।

किञ्चिच्च किञ्चिच्च⁴ समाहरन्तः

प्रत्यक्षचौरा वणिजो भवन्ति⁵ ॥

73

ततो विलक्षो गतो महासेनकुमारः¹ ।

74

अथ प्राप्तो राजद्वारं कंचन नरं¹ पप्रच्छ । भद्रं² को ऽत्र राजा³ ।
स प्राह । अन्यायपुरमेतत्⁴ । अत्र संप्रति⁵ निर्विचारो राजा । अना-
चारः श्रीकरणाध्यक्षः⁶ । सर्वलुण्ठाकस्तलारक्षः⁷ । सर्वगिलो⁸ मन्त्री ।
अज्ञानराशिक्षपस्त्री प्रधानः⁹ । जन्तुकेतुर्वैद्यः¹⁰ । कुटम्बकोलाहलो¹¹ रसः¹² ।
शिलापातः¹³ पुरोहितः । वञ्चनामतिः¹⁴ श्रेष्ठी । कपटकोशा गणिका ।
इति श्रुत्वा कुमारो¹⁵ दधौ । अहो ! गतान्येव मम रत्नानि ।

75

अचान्तरे कापि¹ कात्यायनी [स्त्री]² मुक्तकेशा रुदती³ तत्रागात् ।

प्राप्ता राजसभाम्⁴ । महासेनो ऽपि तत्रागतः । किं⁵ रोदिषीति
 राज्ञा पृष्ठे⁶ । राजन् । अहं चौरजननी । तव नगरे वसामि । न
 केनापि⁷ कलहाये । नापि⁸ कस्यापि गृहे⁹ यामि । राजा स्वगतम् ।
 अहो सुशीलत्वम् । पुनः¹⁰ प्रकाशमाह¹¹ । ततस्ततः¹² । स्त्री प्रोवाच ।
 राजन् । अथ देवदत्तमहेभ्यस्व गृहे¹³ खात्रं दातुं गतो¹⁴ मम पुत्रः ।
 ततो जर्जरत्वादुपरि तस्व पपात भित्तिः । तत्र च ममार मत्पुत्रः ।
 अतो मम स्वान्येव¹⁵ शरणम् । राजन् । अहं वृद्धा जाता तदेकपुत्रा ।
 अथ संप्रति निराधारा जाता ।¹⁶ वस्त्रादिचिन्ता¹⁷ कः करिष्यति ।
 इति वदन्ती¹⁸ बाढं¹⁹ इरोद । राजा प्राह । अम्ब । तव चिन्तां
 सर्वामहं²⁰ करिष्यामि । निश्चिन्ता²¹ भव । इति संमान्य²² तां वि-
 ससर्ज²³ ।

78

राज्ञा देवदत्तमहेभ्य आकारितः¹ पृष्ठश्च । रे । किं त्वयावास-
 भित्तिर्जर्जरा² कारिता । स जगौ । राजन् । कर्मस्त्राय³कर्मकरयथेप्सि-
 तार्थव्ययसंपूर्णतायां⁴ सूत्रधार एव जानाति किमत्र⁵ दूषणमिति ।
 तत्राहृतः⁶ सूत्रधारः⁷ । स्वामिन् । सूत्रयुक्त्या⁸ भित्तिचयनैकाग्र्ये ऽपि⁹
 देवदत्तपुत्री¹⁰ कृतशृङ्गारां साक्षतपात्रां¹¹ नवयौवनामद्राक्षम् । तेन
 तन्नतदृष्टिरिष्टकाबन्धशैथिल्यमकार्षम्¹² । ततो न मे दोष इति¹³ ।
 अथाकारिता राज्ञा¹⁴ सापि प्राह । राजन् । स्वगृहं¹⁵ प्रयान्ती¹⁶
 नयपरिव्राजकदर्शनेन सलज्जत्वादुन्मार्गेणाविशम्¹⁷ । अतो¹⁸ मया किं
 विनाशितम्¹⁹ । आकारितः परिव्राट्²⁰ प्रोवाच । भूपते । भवज्जा-
 मात्रा²¹ तुरंगमं गतिविशेषान्²² शिञ्चयित्वा²³ स्वलितो²⁴ ऽहमस्या
 दृक्पथमायातः । आहृतो जामातावादीत²⁵ । स्वामिन् । नास्ति ममात्र
 दोषः । अत्र²⁶ विधिरेवापराध्यति²⁷ । येनैवविधा मम बुद्धिरुत्पा-
 दिता । ततः²⁸ क्षापतिः प्राह । भो भो मन्त्रिणः । शीघ्रं विधिरा-
 ह्यताम् । येनैवमपराद्धम्²⁹ । अहं कस्याप्यन्यायं न क्षमे । ते ऽपि
 धूर्ताः प्राङ्गः । स्वामिन् । सापराधो विधिस्तदैव³⁰ पलायिष्ट³¹ क्वापि³²
 तव भयात् । सर्वत्र जनान्प्रहेष्यामो³³ वयम् । शीघ्रं बद्धा समाने-
 ष्यते³⁴ तव प्रतापस्य³⁵ बलीयस्त्वात् ।³⁶ ततश्च³⁷ ज्ञायते³⁸ लपम् ।
 किं कुटिष्यति³⁹ विधिः⁴⁰ । इति वदन्सर्वान्विष्टज्य⁴¹ भोजनाय स्वा-
 वासं जगाम राजा⁴² ।

77 अथ दधी महासेनः¹ । अहो । परीक्षितो² राजधर्मः । गतान्येव मम³ रत्नानि । किमत्र पूतृतेन⁴ । बद्धकरणे⁵ प्राणानामपि⁶ संदेहः ।

78 अथ च¹ कदाश्या² कपटकोशागणिकाया³ गृहे गतः । प्रोक्तः सर्वो ऽपि रत्नवृत्तान्तः । संजातकृपया तथा न्यगादि ।⁴ भद्र । असमाधानं मा कार्षीः⁵ । प्रत्यानेष्यन्ते तव रत्नानि⁶ ।

79 ततस्तथा¹ स्वगृहसाराणि² सहस्रशो रत्नानि³ पेटायां चिप्त्वा पटु-तूलकपूर्वरमृगमदमुक्ताप्रवालादियन्थीं⁴ गृहीत्वा करभीमाकृढा पेटा-दिबाहिचिचतुरस्त्रीपरिवृता⁵ तस्त्र⁷ श्रेष्ठिनो गृहे⁸ गता प्राह । श्रेष्ठिन् । वसन्तपुरे मम भगिनी भृशं रोगार्ता⁹ कण्ठगतप्राणास्ति । अहं तस्मात् मिलनार्थं यान्त्यस्मि । तावता रत्नान्येतानि¹⁰ कर्पूराद्येतच्च¹¹ वस्तु-जातं¹² । बन्धो । तव गृहे¹³ तिष्ठन्तु ।¹⁴ स्वसुर्मरणे ऽहमस्मी¹⁵ प्रवेक्ष्यामि¹⁶ । त्वया चैतत्सर्वं धर्मे व्ययितव्यम् । लोभाभिभूतेन¹⁷ प्रति-पेदे श्रेष्ठिना¹⁸ ।

80 अचान्तरे कृतसंकेतो महासेनः¹ स्वरत्नानि यथाचे ।² श्रेष्ठ्यपि गणिकावज्जडव्यलोभितया³ स्वशुद्धत्वज्ञापनायावादीत्⁴ । गृहाण⁵ । रत्नानि⁶ चत्वार्यानीयार्पितानि⁷ । स पञ्चमं याचते स्म ।⁸ श्रेष्ठी स्वपुत्रं जगौ ।⁹ पुत्र । धनावहगृहे¹⁰ ऽस्त्र¹¹ पञ्चमं रत्नं मया मुक्तमस्ति¹² । स्वगृहं ग्रहणके मुक्ता तदानय । तेनापि तथा कृत्वा तदानीतम् । अर्पितं च¹³ महासेनाय¹⁴ ।

81 इतश्च¹ संकेतितो² जन एकः श्वासाकुलो गणिकां वर्धापयामास । मातः । जीविता तव स्वसा । जाता निरामयवपुः³ । त्वया नागन्तव्यम् । इति⁴ कथनायाहं⁵ प्रहितो ऽस्मि⁶ । ततो⁷ गृहीतस्वगृहप्रहित-सर्वरत्नपेटादिद्रव्यप्रमोदेन⁸ नृत्यति स्म गणिका । अहो मम स्वसा जीवितेति । महासेनो ऽपि⁹ रत्नानि लब्धानीति नृत्यति स्म ।

82 ततः¹ श्रेष्ठ्यपि नृत्यं कर्तुं लभः । केनापि पृष्टम् । गणिका² स्वसुजीवनात् । महासेनो³ रत्नलाभान्नृत्यति⁴ । श्रेष्ठिन् । भवान्कस्मान्नृत्यति⁵ । श्रेष्ठी⁶ प्राह । अहो⁷ । मया जगद्वक्षितम् । परं केनाप्यहं न⁸ वक्षितः । सांप्रतं चानया वक्षित इति⁹ नृत्यामि । ततो रत्नान्यपि¹⁰ गतानि । गृहमपि¹¹ निर्गमितम्¹² । गणिकारत्नान्यपि¹³ तथा¹⁴

पञ्चावृहीतानि¹⁵ । अहो । अयमपि विप्रतारितः । इति सर्वजनैर्हस्मानः¹⁶ श्रेष्ठी महादुःखी जातो¹⁷ वैराग्यात्तापसव्रतं¹⁸ प्रपेदे ।

ततो महासेनः¹ स्वपुरं प्रति प्रस्थितः । कियता² कालेन प्राप्तः स्वनगरम्³ । जातः सुखी पञ्चरत्नप्रसादेन ।

अन्यदा तत्र देशे जातं द्वादशवार्षिकं दुर्भिक्षम्¹ । बुधया² म्रियन्ते स्म बहवो³ लोकाः । प्रयाताः केऽपि देशान्तरम्⁴ । कण्ठमानकेनापि⁵ विक्रीयन्ते स्म⁶ पित्रा सुताः । दृश्यन्ते स्थाने⁷ पतितानि रङ्गकलेवराणि । एवंविधे समये संजातानुकम्पो महासेनो⁸ दान-अङ्गयामण्डयत्सत्तागाराणि⁹ । भोज्यन्ते तत्र दीनानाथरङ्गादयः । ग्लानानां कार्यन्ते¹⁰ चिकित्साः । चतुर्दिशं वायन्ते¹¹ ऽवारितभोजनपटहाः¹² । पूर्वं महाधना अपि क्षीणधनाः¹³ प्रच्छन्नधान्यभूटकार्षण्येन¹⁴ साधारिताः ।

तदा चैका काचित्स्त्री निराधारा बुधया¹ संजातसर्वाङ्गशोफा² तस्य³ सत्तागारे समायाता भुङ्क्ते स्म । परमबलाग्निता न जीर्यते⁴ भुक्तम्⁵ । जाता बाढं ग्लाना⁶ । संजातकण्ठारसेन महासेनेन⁷ स्वगृहे⁸ समानीता । निपुणवैद्यपार्श्वात्कारिता प्रतिक्रिया⁹ । जाता निरामयशरीरा¹⁰ । स्थाने¹¹ महासेनभार्यापि¹² गुणसुन्दरीनाम्नी¹³ दत्ते ऽनुकम्पादानम्¹⁴ । भोजयति स्वहस्तेन¹⁵ परिवेषिताहारैण दीनानाथादीन्¹⁶ ।

(I.)

महासेनजीवो ऽनुकम्पादानप्रभावात्त्वं¹ चम्पकव्यवहारी जातः । गुणसुन्दरी² मृत्वा तिलोत्तमा³ जाता । या वृद्धा स्त्री⁴ पालिता । सा मृत्वा संप्रत्येषा स्थविरा तव⁵ शैशवतोऽपि स्नेहात्साराकर्त्री जाता⁶ । वञ्चनामतिश्रेष्ठी तु तापसव्रतमाराध्य वृद्धिदत्तव्यवहारी⁷ जातः ।⁸ तव रत्नापहारात् ९६ कोटिद्रव्यं⁹ तवार्पयत् । यतः ।¹⁰

वहमारण्यभिखन्दअदाणअवरधणविलोवणाईणं ।

सञ्जजहन्तो उदओ दसगुणिओ इक्कसमयाणं ॥¹

तदा च त्वया¹ वञ्चनामतेः² पराभवः कृतः । तेनात्र³ वैरं⁴ जातम् । महासेनभवे त्वया कुलमदः कृतः । तेन⁵ त्वं काम्पीत्यपुरे चिक्रमश्रेष्ठिनो दास्याः पुत्रो जातः ।

89

इति पूर्वभवं शुत्वा चम्पकी¹ भार्यायुतो³ दीक्षां ज्ञात्वा तामा-
राध्य³ स्वर्गं जगाम⁴ । महाविदेहे मोक्षं यास्यति ॥

90

॥ इत्यनुकम्पादाने¹ चम्पकश्रेष्ठिकथानके² संपूर्णम्³ ॥

Variants.

1) अर्हम्. This is written in the MSS. in the form of the well-known Jaina diagram. W om. it, C ६०, a misreading of the diagram; after the diagram B श्रीवीतरागाय नमः, W (cp. Weber's Catalogue) नमः श्रीगीतमाय, C श्रीगणेशाय नमः ॥

1

1) W om. गान्धिक ॥ 2) C om. मणिकार, which has been supplied in mg. by first corr. ॥ 3) B सौवर्णिक, C सौवर्णिक ॥
4) B माणवर्त्तिक, C माणिक्यवर्त्तिक, D माणिक्यवर्त्तिक, W माणिक्यवर्त्तिक ॥ 5) D नाणावर्त्तिक ॥ 6) AC सुखभक्षिकाकारक, B सुखभक्षिक । १० ।, D सुखभक्षिकार ॥ 7) AC पण्यपणिक for कण्यपणिक; ACD दूषिक ॥ 8) A चर्मकारक ॥ 9) After सूचधार CD ins. लोहकार ॥ 10) B कण्यपणिक ॥ 11) W सौचि ॥ 12) W सांद्रशालिक ॥ 13) C om. काष्ठशालिक ॥
14) A पट्टक, D पट्टिका ॥ 15) B विज्ञानशालिक, D वैज्ञानशालिका ॥ 16) A तंतुवायक ॥ 17) A तस्य ॥ 18) AB वृद्ध-
दत्तो, C वृद्धिदत्तनामा, D वृद्धिदत्तनामा ॥ 19) B om. च ॥
20) A अभीष्टदेववत् दे०, D अभीष्टदेववत् दे०; CW om. वतावहे ॥
21) After हेवता first corr. of C ins. वनदेवता, and after this C ins. with BDW वसरा ॥ 22) A om. नित्यं ॥ 23) B कुसीदिद्रवेण, C कुसीदे, W कुसीद्रवेण ॥ 24) C om. कण ॥ 25) B ०क्ता-
याणादिना ॥ 26) A देवपूजागुरुसाधर्मिकातिथिं ॥ 27) W मनुजस्य, CD मनुजभवं ॥

2

1) A पाश्चात्यनिशाग्रहरे ॥ 2) ABW om. यो ॥ 3) BW om. सो ॥ 4) A मम अपुत्रकस्य ॥ 5) A अन्योप्य for को ऽप्य-
न्यो ॥ 6) WD श्रिया ॥ 7) A नित्यमेव ॥ 8) D adds च ॥

- 3 1) D अथान्यदा ॥ 2) A गोचदेवीपूजां ॥ 3) B om.
तस्याः ॥ 4) B कुशःप्रसार, W कुशप्रसारे ॥ 5) B प्रतिज्ञा ॥
6) C om. जाता ॥ 7) W adds च ॥ 8) B भो for हे ॥
9) B om. श्रेष्ठी प्राह ॥ 10) B तर्हि क्वावतीर्षः ॥ 11) A ins.
त्वं after इति ॥ 12) B कांपिलपुरे ॥ 13) A चिविक्रमः श्रेष्ठी
तस्य, B विक्रमगृहे, CD चिविक्रममहेभ्यगृहे ॥ 14) A पुष्पश्री,
B पुष्पश्रीनाम्ना, C पुष्पश्रीनाम्नी, corr. by 2^d hd. to our reading ॥
15) A दासी तस्याः ॥ 16) Before तिरो CD ins. देवी ॥
- 4 1) C ततः श्रुत्वा ॥ 2) A ins. हे ॥ 3) C om. बान्धव ॥
4) A देविरित्युक्तं ॥ 5) B om. मा; corr. supplies it ॥ 6) A
विषीद ॥ 7) C न शात्, corr. by 2^d hd. to नाशात् ॥ 8) AB
वृद्धदत्तो, C द्विदेतो, D वृद्धिरत्ना ॥ 9) BCD पुरुषाकारो ॥
10) After यतः A ins. the following stanza: अव्यवसायिनमलसं ।
देवपरं पुरुषकारपरिहीणं । प्रमदा इव वृद्धपतिं । नेच्छत्यवगूहितं
लक्ष्मीः ॥ १ ॥ 11) B कोटि ॥ 12) A भवितव्यतो ऽन्यथापि ॥
- 5 1) ABWD उद्यमं ॥ 2) B बुद्धिपराक्रमं, W बुद्धिपराक्रमः,
CD बुद्धिः पराक्रमः ॥ 3) A तस्याद्देवी, CD ततो देवी. देव
'Destiny' occasionally occurs in Jaina Sanskrit as a masculine ॥
4) After इति B ins. ततः ॥
- 6 1) A ins. हे ॥ 2) B भवितव्यतान्यथा°, W भवितव्यान्यथा° ॥
3) C शक्नोरप्यु°, W शक्नोरपि उ°, D शक्नोरप्यु° ॥ 4) ABWD
तदापि, C तथादापि, a blunder which goes back to तदापि, corr.
in some previous MS. over the line to our reading ॥
- 7 1) All my MSS. except D, which om. pādas 3 and 4: गलरं-
ध्रेण; corr. by Böhrtlingk ॥
- 8 1) CD add एकं; B transp.: कथानकं शृणु ॥
- 9 1) W ०रं ॥ 2) B ins. बहूत्तरि before ७२ ॥ 3) B
राज ॥ 4) A रूप twice ॥ 5) A कन्याव ॥ 6) AW पट,
B पट्ट ॥ 7) २ del. in C with gamboge ॥ 8) A ०कूलां for
०रूपां ॥ 9) C क्वाप्यनुपलब्धा ॥ 10) BC नृते, D नृत्ते ॥
11) W मेले ॥ 12) CD ins. च ॥ 13) W om. सचिवाः ॥

- 14) C त for ते; first corr. corrects त to तच ॥ 15) B गंगा-
खटे ॥ 16) BW चंद्रखल ॥ 17) B ins. चंद्रखले ॥ 18) C
ins. च, corr. from चं ॥ 19) A चंद्रवती, C चंडावती; D ins.
नाम ॥ 20) B चुसदिकला । ६४ कुशला ॥ 21) B रूपपटी,
om. कुमार; corr. by corr. with gamboge from some other reading ॥
22) CD ins. पि ॥ 23) C उभयोपरि; A adds तयोर् ॥ 24) C
WD तत आहता ॥ 25) A ins. हे ॥ 26) D om. तनाद्, CW
om. दिनाद् ॥ 27) CD सप्तदशे दिने ॥ 28) C ins. सप्त, A
ins. द्वादश ॥ 29) After १२ B ins. वार; W वर्षीमध्ये ॥
- 10 1) A स्वपुरं ॥ 2) B प्राचुः, A प्राप्ताः ॥ 3) BW राज ॥
4) A कन्यास्वरूप, om. पट ॥ 5) A सहि ॥ 6) BW प्रयाणं
स०; भिः प्र० and the following aksharas to लाः सेवकाः excl. are
missing in C; first corr. supplies them in mg. ॥
- 11 1) B अस्मिन्नवसरे च ॥ 2) A तस्य असंख्याः अचौहिः
संति ॥ 3) A वादिचाणि, B वाजिचाणां; Weber, p. 890, con-
jectures वहिचाणां ॥ 4) A रावणस्य अश्विवर्जनं ॥ 5) A तेन
नैमित्तिको ज्येष्ठा ॥ 6) W om. मम मृत्युः ॥ 7) B कथ मे
मृत्युः । कुतो वा ॥ 8) B ते ॥ 9) B दसरथपुत्री, W दशर-
थपुत्री ॥ 10) B भविष्यति ॥ 11) CD om. सह ॥ 12) C
तदपि अ०, D एतदन्यथा ॥
- 12 1) A मुहिआ, BC मुहिया, WD मुहियां ॥ 2) ABCWD
लोक ॥ 3) W ज ॥ Metre: Dohā; pāda c corrected by Pischel.
Readings of *Mm* see above p. 9, note 5 ॥
- 13 1) A ins. ग्राह ॥ 2) BW om. किं ॥ 3) C मैव, corr. by
2^d hd. to मैवा! ॥ 4) B adds यतः ॥
- 14 1) A अद्यतनात् द्वादशे दिवसे, om. the following ह्यस्ति ॥
- 15 1) BC चान्यो. Weber corrects this to नान्यो; but pādas a b
of stanza 5 evidently are a question ॥ 2) After वा, B ins.
ऽभवेन, C भवेन्, WD भवन् ॥ 3) A ins. संगमो भविष्यति ॥
4) BC संध्या ॥
- 16 1) B चंद्रावतीवतीकन्या, W चंद्रावतीकन्या, C चंद्रावती कन्यां ॥

2) A °न अपाहरत्, BCWD °नापहारयत् ॥ 3) D विद्यां देवीं ॥
 4) A तिमंगिली°, B तिमतिमंगलीरूप, W तिमंगिली° ॥ 5) B
 ins. चंद्रावतीकन्या, omitting भक्ष° and the following aksharas to
 दन्तमय° excl. ॥ 6) A ins. कियत् ॥ 7) C ins. यं ॥ 8) C
 WD चैनां ॥ 9) BW मंजूषां, CD मंजूषामध्ये ॥ 10) BW प्र°
 तां म° ॥ 11) B गमासिगमातराले, W गंगासंगमातराले ॥
 12) A द्वादश१२दिनावधि, W सप्तदशदिनावत्तिधि ॥ 13) A ins.
 तिमंगिली, C ins. देवी; D सदैव for सा, a misreading of C's
 reading ॥

- 17 1) A °नाग; the following word, though supported by all our
 MSS., evidently is a gloss of the archetype ॥ 2) B रत्नदत्तः
 कुमार, D रत्नदत्त कुमारं ॥ 3) B दृष्टः; then B ins. ततो रत्न-
 सेनराजा (!) ॥ 4) BCWD परं न जातः कोपि गुणः ॥ 5) C
 शास्त्र ॥ 6) CD ins. ऽसौ, om. ऽसौ after °ते ॥ 7) B नाऽप्री
 सं° ॥ 8) 2^d corr. of C विषज्ञ°; C with all our other MSS.
 and with us. Cp. Dharmakalpadrūma I, i, 278 (Introd. to transl.) ॥
 9) W ins. a second पुरुष before °पे° ॥ 10) BW om. गङ्गायां ॥
 11) C transp.: प्र° कु° ॥ 12) CD om. च ॥ 13) C जले ॥
 14) BW भ्रमती ॥ 15) D पार्श्व, corr. to पार्श्वे ॥ 16) B प्राप्य ॥

- 18 1) A तिमंगिली°, W तिमंगिल°, BCD तिमंगिल° ॥ 2) A
 द्वादशे, B सप्तमे ॥ 3) BW लपदिने, W प्र°, B प्रभाते काले ॥
 4) A खिन्नास्त्रि तावद्दि°, B खिन्नास्त्रेतद्दि°, C खिन्नास्त्रि एतावद्दि° ॥
 5) A °द्दिनमुखा, om. the following aksharas to द्वहिषकार excl. ॥
 6) C om. न; B त for न ॥ 7) B चाक्ता for शक्ता ॥ 8) B
 °र for °रे ॥ 9) A वच्छ ॥ 10) C transp.: क्री° क° ज°, D
 क्री° ज° क° ॥ 11) C भवत्यपि ॥ 12) C जले for जलधितटे ॥
 13) A तिमंगिली°, B तिमंगिला°, C तिमंगिली° ॥

- 19 1) B तत्र याता ॥ 2) A °का for °ता ॥ 3) A om.
 मध्ये ॥ 4) A विमूर्च्छितः, B विषमूर्च्छित ॥ 5) B विषापहार-
 मणिमणियश्चमु° ॥ 6) W सिक्ता ॥ 7) A ins. a second पट
 between °त° and °रु° ॥ 8) A रत्नदत्तोयं कुमारः, C रत्नदत्तः

- कुमारोद्यं, B रत्नकुमारोद्यं ॥ ⁹⁾ A अद्य संप्रति आवयोर्लपवि-
वाहस्येति ॥ ¹⁰⁾ BW om. मिथः ॥ ¹¹⁾ C om. गान्धर्व ॥
¹²⁾ B अकार्षे, W अकार्षी ॥
- ²⁰⁾ ¹⁾ A om. अपि जात्यान् ॥ ²⁾ A °प्रमाणमुक्ता° ॥ ³⁾ B
om. रत्नान्यपि ॥ ⁴⁾ A तिमिंगला°, B तिमिंगली°; B °समाग-
मनवेलायां, D °समागतवेलां ॥ ⁵⁾ C मञ्जूषामपि ॥ ⁶⁾ BW
ins. च ॥ ⁷⁾ A तिमिंगला° ॥ ⁸⁾ A ins. हे ॥ ⁹⁾ CD सुखेन
मध्येस्मि, A सुखेनास्मि मध्ये ॥ ¹⁰⁾ For स्थापयामास, C स्था,
corr. to स्था by first corr., who adds देवी; then C बहिः, after
which first corr. adds छ, then C तां मञ्जूषां उद्घाटयामास ॥
- ²¹⁾ ¹⁾ A transp.: पा° टा° त° ॥ ²⁾ A ins. ततस्; W त°, C
भव°, D सन° for त्व° ॥ ³⁾ A om. तत ॥ ⁴⁾ A तिमिंगली°,
B तिमिंगला° ॥ ⁵⁾ CD ins. भर्त्ता ॥ ⁶⁾ A °मासुखी ॥
⁷⁾ B भाव्यमपि ऽन्यथा, W भाव्यमप्यन्यथा ॥ ⁸⁾ C om. न, which
has been suppl. by 2^d corr. ॥ ⁹⁾ A om. ऽपि ॥
- ²²⁾ ¹⁾ B सत्कृत ॥ ²⁾ A रावणमुक्तिर्वि° ॥ ³⁾ W स्वपि-
चादीना ॥
- ²³⁾ ¹⁾ AD ins. नाम्नि between °त्त and व्य° ॥ ²⁾ A वृद्ध°, B
वृध°, for वृद्धि° ॥
- ²⁴⁾ ¹⁾ CD हि for तु ॥ ²⁾ W निहित्य ॥
- ²⁵⁾ ¹⁾ A श्रूयते ॥
- ²⁶⁾ ¹⁾ BW हरबलो ॥ ²⁾ C ins. च ॥ ³⁾ B हरदत्त ॥
⁴⁾ C om. इति ॥ ⁵⁾ C इ for इति, corr. by 2^d corr. Then C
om. च and the following words down to स प्राह excl.; BW om.
इति; BW नाम for च ॥
- ²⁷⁾ ¹⁾ D निशीथे ॥ ²⁾ B °न्निर्यतां ॥ ³⁾ B प्रसङ्गा नाम्ना ॥
⁴⁾ A अक्षरलेखनाया°; B अक्षरलेखिन्तायाता ॥ ⁵⁾ B संप्रत्यय-
नेस्मि ॥ ⁶⁾ A साभ्यधायत् ॥ ⁷⁾ A आखेटकाकर्त्ता, CD आखे-
टककर्मकर्त्ता ॥ ⁸⁾ B प्रतिद्रव्यस मसयायामेक ॥ ⁹⁾ BW om.
एव ॥ ¹⁰⁾ D भावीति ॥ ¹¹⁾ A ins. एक after च एक (so A
for चैक) ॥ ¹²⁾ A मंचिस्व ॥ ¹³⁾ CD ins. संति ॥ ¹⁴⁾ B

वंतिर्या ॥ ¹⁵⁾ B प्रोक्त ॥ ¹⁶⁾ D कथमीदृशं ॥ ¹⁷⁾ A ins. स (!) before विधिः ॥ ¹⁸⁾ A ins. हे ॥ ¹⁹⁾ BW पार्थते for शक्यते ॥ ²⁰⁾ B यथा ॥ ²¹⁾ CD ins. मम ॥ ²²⁾ A ins. २ ॥ ²³⁾ A स्वस्व° for स्व°; C ins. न; D ins. त between °ञ्चा and नि°; CD ins. भृशं after °णे ॥ ²⁴⁾ D यावदेव तयोर्भालि; A ललाटे for भाले ॥ ²⁵⁾ A आप्स्यति, B आपसि ॥ ²⁶⁾ C om. विधिस् and the following words to चिरं excl. ॥

²⁸⁾ ¹⁾ A ins. च ॥ ²⁾ BW om. अन्यदा ॥ ³⁾ B श्रीमाल°, AWD सीमाल°, corr. by Boehlingk; DW om. च ॥ ⁴⁾ B हर-बलो ॥ ⁵⁾ B om. चिरं ॥ ⁶⁾ B हरदत्तमतिसागरो ॥ ⁷⁾ C निर्वाहंती ॥ ⁸⁾ CD लक्ष्मीपुरे ॥ ⁹⁾ C वां for तेषां ॥ ¹⁰⁾ C °दाखेट ॥ ¹¹⁾ B चानीय for वनादानीय ॥

²⁹⁾ ¹⁾ B इति for इतश्च ॥ ²⁾ BW पुरि ॥ ³⁾ A om. स प्राह । तात ॥ ⁴⁾ B प्रार्थने, C प्रातर्वनं ॥ ⁵⁾ A om. पि; D एतावपि ॥ ⁶⁾ A om. स्वात् ॥ ⁷⁾ C transp.: वने यदि ॥ ⁸⁾ B प्रायनोति ॥ ⁹⁾ B om. तदा; A तथा ॥ ¹⁰⁾ A ins. २ ॥ ¹¹⁾ B नेयान, D नेया ॥ ¹²⁾ C प्राप्तं ते ॥ ¹³⁾ CD तर्हि for तदा ॥ ¹⁴⁾ BW मे for मम ॥ ¹⁵⁾ C om. एवं and the following words to द्वावपि excl. ॥ ¹⁶⁾ A राजसुतस्व ॥ ¹⁷⁾ B मिलतस्वस्व ॥ ¹⁸⁾ B ins. च ॥ ¹⁹⁾ B यथाखेटके ॥ ²⁰⁾ W तथा ॥ ²¹⁾ WD स बंधनीयः ॥ ²²⁾ B ins. एवं राजपुत्रस्व मिलि ॥

³⁰⁾ ¹⁾ A om. ऽपि ॥ ²⁾ A om. ऽपि ॥ ³⁾ B मंत्रिपुत्रस्व चंदन° ॥ ⁴⁾ A गवेषयते ॥ ⁵⁾ A तथा ॥ ⁶⁾ CDWB स्व-प्रतिज्ञातपू°; A स्वप्रतिज्ञापूरणा ऽकुशलया ॥ ⁷⁾ A चंदनो ॥ ⁸⁾ BW om. च ॥ ⁹⁾ AB om. पतितो, C पातितोहा ॥ ¹⁰⁾ D ins. विक्रीती ॥ ¹¹⁾ A अर्ज्यतां ॥ ¹²⁾ B जातो महर्षिको ॥

³¹⁾ ¹⁾ A च for तु ॥ ²⁾ B सतुसवर्णकोटयः; A adds जाताः ॥ ³⁾ D हृष्टमंची ॥

³²⁾ ¹⁾ A om. इति, adding the rest of the stanza ॥ ²⁾ A वृद्ध-दत्तोपि, D बाधूमहेभ्योपि, B बाधूमहेभ्यः, W बाधूमहेभ्यः, both B and W omitting ऽपि ॥ ³⁾ A om. प्रति ॥ ⁴⁾ B ins. तेन

यथा ॥ ⁵⁾ ABW ins. हे before बान्धव ॥ ⁶⁾ B om. यथा तेन ॥ ⁷⁾ A ins. च ॥

- 33 ¹⁾ CD ins. करम between °ई and श°; CD ins. महा between °दि and सा° ॥ ²⁾ A महेभ्यः, om. वृद्धिदत्त; BWD वाधू° for वृद्धिदत्त° ॥ ³⁾ B om. विक्रय ॥ ⁴⁾ C ins. महेभ्य, D महेभ्यः, between °म and गृ° ॥ ⁵⁾ B प्राप्तः for गतः ॥ ⁶⁾ C °भ्युद्याना° ॥ ⁷⁾ W °सक्तं for °सक्तां ॥ ⁸⁾ W निजं ॥ ⁹⁾ A सविनयेन ॥ ¹⁰⁾ C प्रददौ ॥ ¹¹⁾ B °रश्चिव ॥ ¹²⁾ B कुटं-वत्त्या, WD कुटंववृत्त्या ॥

- 34 ¹⁾ C परि ॥ ²⁾ A °च्चिरं दृ°; D दृश्यते ॥ ³⁾ A तेन ॥ ⁴⁾ C °मनाकुलेन ॥ ⁵⁾ A सर्वथा ॥
- 35 ¹⁾ A वृद्धदत्तोपि, W वाधूरपि, B वाधूरभि ॥ ²⁾ B तथैव ॥ ³⁾ BW छतं; A om. छत ॥ ⁴⁾ B °नं ॥ ⁵⁾ A पुष्पदासी ॥ ⁶⁾ D सन्मानदानादिर्वर्जयन् ॥

- 36 ¹⁾ A त्रिविक्रमाप्रच्छे ॥

- 37 ¹⁾ After इति D: काव्योयं (!) पूर्वं लिखितमस्ति । तच्च तो (!) वाच्यं, omitting the rest of the stanza. But the stanza does not occur above ॥ ²⁾ C कुरुष्वे ॥ ³⁾ C त्युदासीनता, B स्थाप्युदासीनता ॥ ⁴⁾ BC किं ते for तत्किं ॥ ⁵⁾ B उचितं, C हचिरं for भवतस् ॥ ⁶⁾ A स्वच्छो°, W तुच्छो° for तत्सो ॥ ⁷⁾ A सहिता ॥ ⁸⁾ In the place of this line CB have the following one: प्रस्थानोन्मत्त(B °नोन्मत्त° for °नोन्मत्त°)सीत्यभीष्टमनुजे वक्तुं न शक्नोम्यहं (B शक्ता वयं) ॥

- 38 ¹⁾ B °णोभ्युषा ॥ ²⁾ A स्व° for ऽस्व° ॥ ³⁾ B नयतं for हचिरं ॥ ⁴⁾ C च for वा ॥ ⁵⁾ A om. च यानि ॥ ⁶⁾ A चा° for वा° ॥ ⁷⁾ A °हिनेस्त्रा°; B °दगृह्णाति ॥

- 39 ¹⁾ A वृद्धोर ऽप्य°, BW वाधूरप्य°, D वृद्धिदत्तोरभ्यधात् ॥ ²⁾ A यदि मम, CD यदस्ति मम ॥ ³⁾ CD om. तत् ॥ ⁴⁾ B °खो for °खिः ॥ ⁵⁾ CW छतार्था, B छतार्थाः, BW transposing: स° छ° ॥ ⁶⁾ CD ins. मम ॥ ⁷⁾ B °स्तथा ऽस्ती ॥ ⁸⁾ B पुष्पसीदासी, C पुष्पश्रीदासी ॥ ⁹⁾ B om. मार्गे ॥

10) B अन्य° for उत्त°; A °पान° for °पाक° ॥ 11) B प्रदीयता ॥

12) D ins. हि ॥

40 1) ABW बाधूलया ॥ 2) W स for सह; B om. सह ॥

3) A रथाद्वयचाल; W रथाधिरुद्वयचाल ॥ 4) For विजने

A त्रिविक्रम, B पुष्पश्री, W पुष्पश्री ॥ 5) C उदय; after

उदरं BW ins. विदार्थ ॥ 6) B om. निर्दयं ॥ 7) D आस-

निरोधेन, corr. by cop. to आसनिरोधेन ॥ 8) A °भयंभय°

for °भय° ॥ 9) D °चिंताशिवं ॥ 10) W गतापि ॥ 11) B

om. पि ॥ 12) B न द्विष्टकरं ॥ 13) CDW सार्थिकानां ॥

14) A अवादीत् for अकार्षीत् ॥ 15) D adds च ॥

41 1) AW बाधू, B बाधूः ॥ 2) A °विनाशनात् प्र°; B स्वै-

रविनाशत् । प्रमुदितस्वात् ॥ 3) A कीतक°; B कीतकदेवीभा-

र्याया, adding अभूत् ॥ 4) After कन्या B साचुसद्वि°; BW

transp.: ६४ क° जाता; D with us, but inserting a second जाता

after °कुशला ॥ 5) B ससार for निःसार ॥ 6) B om.

अपि ॥ 7) W om. स्त्रियः; B स्त्र for स्त्रियः ॥ 8) B om.

तत्रा ॥ 9) B om. वृद्धा ॥ 10) CD ins. हा ॥ 11) B

धिक २ केनोपि ॥ 12) A चांडाल° ॥ 13) B सुवर्णानामाभर°,

W सुवर्णानामाभर° ॥

42 1) A °णं ९; Böhrtlingk conjectures अनाथशब्दोद्धरणं. He

says: 'अनाथ bedeutet schutzlos, hilflos und wird stets nur von

Personen gebraucht. Auch wäre es sehr auffallend, wenn in einem

und demselben Verse das zweimal vorkommende Wort zwei ver-

schiedene Bedeutungen haben sollte.' But cp. a similar passage,

Dharmakalpadrūma IV, vii, 219: प्रासादप्रतिमादीनोद्धारश्रीसंघ-

भक्तिभिः । अथ यात्रादिकैः सो ऽभूज्जनधर्मप्रभावकः ॥ 2) A °णं

२; C adds च ॥

43 1) A बालकमनुं ॥

44 1) D आभरणादि ॥ 2) W आभरणान्वस्या ॥ 3) AB

यंथे ॥ 4) A °त्, om. च ॥ 5) A राज्ञा ॥ 6) BW बाल-

स्त्वया ॥ 7) A सर्वावसरं ॥ 8) CD मम for च ॥ 9) WD

कथये, C कथय, B कथनीयं ॥

- 45 1) A बालकस्य ॥ 2) WD °पूर्व, B °पूर्व ॥ 3) A राज्ञा ॥
 4) A ins. च; D महता महोत्सवं ॥ 5) D वासरे ॥ 6) C
 om. ७२; B बहत्तरिकला । ७२ कुशली ॥
- 46 1) CD अथान्यदा ॥ 2) A °शालाकिः, BW °शालिकः (B
 सर्वलेख°) ॥ 3) A om. रे ॥ 4) D मंदिरमा° ॥ 5) C om.
 प्रति ॥ 6) BW transp.: स्व° स° ॥
- 47 1) A यीवन ॥ 2) D क्षापालदेशात् ॥ 3) C वासरेश्च° ॥
 4) BW ins. पि ॥
- 48 1) C om. को ऽपि ॥ 2) A पुचस्य ॥ 3) A जन्वायाचा-
 यां ॥ 4) ABW बाधू° for वृद्धिदत्त° ॥ 5) AW बाधू°, D
 वधू°, B बाधू° for वृद्धिदत्त° ॥ 6) W अचिंतय for अचिंति
 च ॥ 7) B देवकुमारोचकारः ॥ 8) A गीतकाव्यादिभिर्गोष्ठी ॥
 9) A वाससस्य, D वधूदत्तस्य, BW बाधूसस्य ॥ 10) BW
 रूप ॥ 11) D दृष्टा twice, here, and before सौभाग्यं ॥ 12) B
 °श्वेतपुत्र्या, C °श्वेकम पुत्र्या ॥ 13) CD भव्यं for वरम् ॥ 14) A
 ins. च ॥ 15) B अथवा ऽप्राचीत् ॥ 16) W यथावस्थितमेव ॥
 17) AW बाधूर, B बाधू ॥ 18) W देव्याः ॥ 19) A °रुद्रा-
 वतरणाना, B °रुद्रविदारणात् । दिना, C °रुद्रविदारणादितो,
 W °रुद्रणादिना ॥ 20) B पृथगुक्त ॥ 21) A सांप्रतमनीदृ-
 क्वया; C सांप्रतं ईदृग्वयो ॥ 22) A om. किमपि ॥ 23) A
 सुसाधोर् ॥ 24) B गतः पुनः प्रभूत् सु° ॥ 25) C दुःसाध्यो ॥
 26) BW om. दी ॥ 27) BW जननी ॥ 28) W हतास्ति ॥
- 49 1) A प्राप ॥ 2) B गच्छः, C गच्छा ॥ 3) A मांजिष्ठा-
 दीनि ॥ 4) B om. सन्ति ॥ 5) B transp.: महर्घाणि (!) तानि;
 A महार्घाणि, adding संति ॥ 6) A om. तानि; C दानं for
 तानि ॥ 7) D स्वर्णकोटीर्लाभो; A °कोटीर्लाभो ॥ 8) A
 भवति ॥ 9) A transp.: लाभस्य अर्धं ॥ 10) C सत्या गीर्ज्ञेया ॥
 11) B वंचनपरा; A adds वंचयति ॥ 12) A महोत्सवे ॥ 13) A
 स्वजनो ॥ 14) AC दृष्यति ॥ 15) B °लेख° for °लक्ष°; A
 transp.: °स्वर्णलक्ष° ॥ 16) D मुक्ती ॥
- 50 1) A दुरात्मना ॥ 2) B ऽसत्यवागभिरत्यंतं ॥ 3) W नि-

कृता°, B नितकृता°; BCW °तना, A °तना; D न्यकृतः । आत्म-
नां ॥ 4) A मया for तच्च; BW om. तच्च ॥ 5) Before भवता
A ins.: स्वे लेखे च एवं ज्ञापितं । यद्; D भवतां ॥ 6) C तच्च
गत° ॥ 7) B सो ॥ 8) A प्रेक्षः । त्वया; B प्रेक्षःमाणोक्ति
त्वया ॥ 9) A या सीघ्रमागत्यं । इति ॥ 10) ABW साधू-
नाम्नो ॥ 11) B लिखित्वा ॥ 12) A समर्पयत्, B समर्पयत ॥

- 51 1) A वज्रलक्षस्वलाभाय उत्सुक च° ॥ 2) A ins. च ॥
3) C om. को ऽपि ॥ 4) A ins. पुरुषः ॥ 5) A °गेहिन्यः, om.
पि; after °पि CD ins. तदा ॥ 6) C स्वजनगृहगता ॥ 7) BW
°द्वाहि° for °द्वाह° (em. by Böhtlingk); A विक्रीतवस्तुद्वयहणिका
D विक्रीयवस्तुद्वयहणिकायि; C विक्रीतवस्तुन उदयहणिकायि ॥ 8) A
प्रविष्टेस्त्रि°; B om. नाम्नी ॥ 9) C om. कन्या ॥ 10) AC कुर्वे-
तीमे° ॥ 11) B पुरे ॥ 12) A ins. चंपको ॥ 13) A तल्लेखं
for तं लेखं ॥ 14) AD अन्तो, A om. लात्वा ॥ 15) A उपवि-
शत इति भणितं तथा च । इति ॥

- 52 1) A भवितव्य, B भव्यता ॥ 2) D ins. पाप्मना ॥ 3) A
चांडाल° ॥ 4) C देवकुमारोपमो ॥ 5) D महद्भयं, C भयं,
for वरम् ॥ 6) D नवीनले°; A लेखं लिखित्वा तथा तद्यथा
अस्ती चंपकाय ति° ॥ 7) W ताताशरीः ॥ 8) A om. च ॥
9) BW om. शोषयित्वा च ॥ 10) BD मातृपार्श्वं ग°; A मातृ-
पार्श्वं तं लेखं गृहीत्वा ग° ॥

- 53 1) A वैतालिक°; before समागतः A ins. सायं ॥ 2) A ins.
कथितं च ॥ 3) B om. मया ॥ 4) A बाधूदत्तमहेभ्यस्त्र, D
बाधूदत्तमहेभ्यस्त्र, B बाधूदत्तमहेभ्यःस्त्र, W बाधूदत्तस्त्र महेभ्यस्त्र ॥
5) BW ins. तं ॥ 6) C ins. तं, D ins. सोत्कंठं तं ॥ 7) A
तमाका° ॥ 8) C transp.: सर्वोपि मि° ॥ 9) A वैतालिक° ॥
10) A लेखो गाढस्वरेणैव ॥ 11) A ins. च ॥ 12) A लेखार्थ-
मवेत्य, om. च ॥ 13) B सर्वजना, W सर्वेपि जनाः ॥ 14) A
वैतालिकं कृतं ॥ 15) W ins. वज्रना, B वज्रमान, both om. वज्रना
after द्र° ॥ 16) A om. मिलितायां ॥ 17) A ins. पौरिषु ॥
18) ABW om. पौरिषु ॥ 19) BW om. स्त्र ॥ 20) B वर्द्धपिनकांति ॥

- 54 2) ABW वाधू, D वासाधुदत्तः ॥ 2) D सिद्धमिव ॥ 3) A दृष्टमनाः, B दूष्टमानाः ॥ 4) BW °द्वर्द्धापनिक°, C °द्वर्द्धापक° ॥
 5) A °त्तावत् ॥ 6) CD °स्तव गतेन; A ins. नरेण ॥ 7) B तश्च ॥ 8) B °स्वपुरः° for °सर्वपौर° ॥ 9) A शीघ्रमपि ॥
 10) B om. कृतं; A मया कृतमपि ॥ 11) ABW निवेदयिता ॥
 12) ABWD भ्राता ॥ 13) AB वाधू, W वाधूः for श्रेष्ठी ॥
 14) AC om. भृशं ॥ 15) B दूमितो ॥ 16) C om. भ्रातरं ॥
 17) A विनिवृत्ते ॥ 18) A महो वाधूश्चेष्टापि अन्यदा, B मिहे वाधू, W महे वाधूरन्यदा, C महे अन्यदा श्रेष्ठी, D महेवश्रेष्ठी अन्यदा ॥ 19) A प्रातरं for प्रति; BWD om. प्रति ॥ 20) A ins. हे भ्रातः ॥ 21) CD रे for हे ॥ 22) A अविचारकारक ॥
 23) CD किं for न ॥ 24) A समायाति, B समायात् ॥ 25) A ins. वाधूस ॥ 26) B om. लेखं ॥
- 55 1) A श्रुतसंपकविवाहः ॥ 2) W विशालां ॥ 3) A वृद्धः, B पृथा ॥ 4) B ins. मह, D ins. भवन between °ह and क°; C कथनेभवनं ॥ 5) W क्लोपयामास, apparently corr. to क्वापयामास ॥ 6) A om. कृतोपकार इव ॥ 7) B °भाग्यात्सकले, W °भाग्यातिसकले ॥ 8) A जातः ॥
- 56 1) B एकांति, W एकांति for हेमन्ते ॥ 2) B °भूमिः, W °भूमी ॥ 3) A शनैः ॥ 4) A क्रियमाचं ॥ 5) ACDW लेखान्यथात्वभवने; B लेखान्यथा, then न over the line by cop., then भवत् (त् corr. from ते by cop.). Böhlingk conjectures लेखान्यथाभवने. I think भवने was originally a gloss written over लेख in the archetype क. Cp. § 11, last but one word. — CD ins. मया ॥ 6) B वि । धरेवो°; over धा cop. writes ता. Böhlingk conjectures °वोपालब्धः. But this alteration is not necessary ॥ 7) CD ins. पि ॥ 8) C मह for मम; CD गृहस्थ स्वामी ॥ 9) A om. च ॥ 10) CD भव्यं ॥ 11) B ins. वा ॥
 12) BWD om. ऽपि; but the sandhi (°मोहो) shows, that this omission is due to some copyist. A मनाग् for ऽपि ॥ 13) BW om. ऽपि ॥

- 57 1) ABW वाधूवचः ॥ 2) A °त्वंगीचकार ॥ 3) BW om. सर्वे ॥ 4) D वज्रहतेतव ॥ 5) W पार्थाद्वलिता, CD पश्चाद्वलित्वा ॥ 6) A तेनापि ॥ 7) B om. पिता ॥ 8) A ins. तु ॥ 9) BW इतो for अहो, inserting a second इतो between °घ्न and दु° of the following compound ॥ 10) W मापतित, D आपतितः ॥
- 58 1) A महत्पापमस्ति, B महत्पापिमस्ति, D महत्पापदमस्ति ॥ 2) B °वधि अतो ॥ 3) D अत्र मम पितुपितृव्यकगृहे ॥ 4) A transp.: भो° न ॥ 5) A अचत्यजनादत्तर्पिततांबूलमपि; CD °जनापितं तांबू°; then A ins.: पानकमपि च ॥ 6) CD नास्वाद्यं ॥ 7) C ins. न ॥ 8) C स, W सर्वमपि, B सर्वमपि ॥ 9) B प्रपेदे ॥ 10) A चंपकः । प्रियादर्शनमेवास्तु किमन्यैर्दर्शनांतरैः । नि । वृत्तिर्लभ्यते यस्मा । त्सरागेणापि चेतसा ॥ १ तथैव, etc. ॥ 11) BCWD om. च ॥ 12) DW ins. च ॥ 13) A खगृहे आ° ॥ 14) B दिनोदियांनंतरमेव ॥ 15) W ins. परिजन between °न and प° ॥ 16) A om. च ॥ 17) ABCDW विश्वासमानयति ॥ 18) A अन्ययान्यत्कथितं ॥ 19) B चात्र for आचा ॥ 20) A ins. चंपकः ॥
- 59 1) ABW ins. वाधू ॥ 2) BW °स्म° for °तन्म° ॥ 3) A ins. हे ॥ 4) B प्रत्यादेशी ॥ 5) W °विकाल° for °चिकाल°; B °च for °व ॥ 6) A अचत्यं पा° ॥ 7) A इवा° ॥ 8) A ins. एव ॥
- 60 1) W अन्योपायस्वध्ये ॥ 2) D स्वर्णशतं; BW ins. प्रत्येकं ॥ 3) A दास्यामो वयं ॥ 4) A विनाशनीय ॥ 5) B एवं ॥ 6) A ins. भटा, CD ins. ते ॥ 7) A ins. तेषि ॥ 8) CD om. क्लं ॥ 9) A षाण्मासी ॥ 10) A गता एवं ॥
- 61 1) B भवित्यव्यताव°, CD भाव्यव° ॥ 2) B भृतसुभट्टा ॥ 3) A विधिवशतो, B विधिनायारोन, C विधिनयोगेन ॥ 4) D स्वर, C खर, for निजः; AC °गृहे ॥ 5) A खगृहे समायातः; B खगृहमागतः; then A ins. खगृह ॥ 6) A °मध्य, W °मध्यो ॥ 7) A प्राधूर्सकानां योग्या ॥ 8) B आरुता ॥ 9) A स्वपामि;

then A ins. चिंतितं च ॥ ¹⁰⁾ C मध्यराच, BW मध्यरात्री ॥

¹¹⁾ W कक्षात्कलं ॥ ¹²⁾ W सुप्तः सुप्तः । खनिद्रया ॥

- ⁶²⁾ ¹⁾ A भांडागाररच(च corr. to चा)क(क deleted again) । प-
राक्षं; C भांडागाररचा, then visarga added over the line, then
नराक्षं; B भांडागाररचांकरांनराक्षं ॥ ²⁾ A च ॥ ³⁾ BW
om. सर्वे ऽपि ॥ ⁴⁾ C तद्विनाशाय ॥ ⁵⁾ B समागता ॥
⁶⁾ B वा ॥ ⁷⁾ A °वासने ॥ ⁸⁾ A माविचारतादोषी ॥
⁹⁾ D ऽभूदिति ॥ ¹⁰⁾ A °पार्श्वे ॥ ¹¹⁾ B पृच्छार्थःमागता ॥
¹²⁾ W आदिष्टः, B आदिष्टो ॥ ¹³⁾ C त्वर्यतीर ॥

- ⁶³⁾ ¹⁾ C तद्वचः ॥ ²⁾ CD प्रपद्य ॥ ³⁾ C विनिद्रः ॥ ⁴⁾ A
समुत्थितः ॥ ⁵⁾ A ins. ते ॥ ⁶⁾ C चेतः, W ते for च ते;
A om. च ते ॥ ⁷⁾ A इति इतस्ततो, B इतिस्ततो ॥ ⁸⁾ D
गवेषयति ॥ ⁹⁾ W प्रतोच्याद्वहिःशालासु; B प्रतोच्या बहिःश-
लायांसु ॥

- ⁶⁴⁾ ¹⁾ A ins. बाधू ॥ ²⁾ W तन्मरणो; A °पायदर्शनाय ॥
³⁾ C स्वयमेव समुत्थाय ॥ ⁴⁾ A om. एत ॥ ⁵⁾ A शब्दां ॥
⁶⁾ B केवली ॥ ⁷⁾ W क्याह, om. विलो; B विलोक्य प्राह ॥
⁸⁾ A ins. वा ॥ ⁹⁾ BW om. वा ते; A ins. मम सुभटाक्षं ॥
¹⁰⁾ C चिंतातुर ॥ ¹¹⁾ A एकशब्दायां, adding रिक्तायां ॥
¹²⁾ A ते for तं; CD om. तं; A ins. सुभटाक्षं वैरिणं ॥ ¹³⁾ CD
बहिस्तमदृष्टा ॥ ¹⁴⁾ A om. ते ॥ ¹⁵⁾ A तचागताः; then A
ins. बाधू ॥ ¹⁶⁾ B समयेव; CD ins. सर्वे ॥ ¹⁷⁾ B °च्छं ॥
¹⁸⁾ D चिचिपुः ॥

- ⁶⁵⁾ ¹⁾ A गृहीता ऽतिशेषः ॥ ²⁾ BW छल्यम्, om. छत ॥ ³⁾ C
स्वरस्त्रानं ॥ ⁴⁾ A ins. पुनः ॥ ⁵⁾ B तरतरक्तवपुदृष्टा, W
तरनरक्तदृष्टवपुदृष्टा; for वलोपरि तरत्तद्वपुर A: प्रतोच्या बहिः कूप-
कंठे यावदागच्छति तावत्तद्वपुः कूपांतर्जले तरत्. After दृष्टा A ins.
सम्यगुपलक्ष्य च ॥ ⁶⁾ A ins. सुभटा ॥ ⁷⁾ A पातककारकाः
पुरुषाः. B om. all between नराः and स्वजनाश्च ॥ ⁸⁾ C
चंडालः ॥ ⁹⁾ D पुरतः ॥ ¹⁰⁾ W प्रभूशोकार्तः; C ins. वृद्धि-
दत्त ॥ ¹¹⁾ A ins. साधुदत्तो before पि ॥ ¹²⁾ A °संघट्टनेन ॥

- 66 1) A ins. सर्वेपि स्वजना, om. स्वजनाश् after विगत° 2) W om. देव ॥ 3) A कोटिद्रव्यस्वामिनं, D कोटिसुवर्णस्वामिनं; for कोटि B कोटयो, om. all the following aksharas to निधौ excl. ॥ 4) A शालापुरीतक्षां ॥ 5) A १४कोटीस्वर्णक्षानाथ, D कोटि-सुवर्णक्षानाथ ॥ 6) A ins. नगर्यां ॥ 7) A ins. कालांतरे ॥ 8) W प्रौढ ॥ 9) C प्रौढ for च पूर्व; A ins. चंपकस्त्र after च ॥ 10) CD षष्ठवतिस्वर्ण for ९६ ॥ 11) A निधाने ॥ 12) B ९६ । कोटयो, C २६ स्वर्णकोट्यो; W °कोट्यो for °कोटयो ॥ 13) C २६ for ९६ ॥ 14) W कोट्यः, C कोथः, D स्वर्णकोटि ॥ 15) A सदा for the first सप्त ॥ 16) C ५००; B om. ५००० जा ॥ 17) D जात्या अश्वाः ॥ 18) CD om. ५०००; B ५०० ॥ 19) CD ins. ५०००० ॥ 20) BW om. पृष्ठा (in W space for two aksharas); C पृष्ठाः ॥ 21) A ins. तच्च ॥ 22) D ins. २ after प्रत्येकं ॥ 23) W दशगो°; C °नामानि for °मानानि ॥ 24) BCDW om. लगन्ति ॥ 25) A om. जातो; CD ins. च after स ॥ 26) A ins. आहः जातः । तदनंतरं ॥ 27) A ins. नव्य ॥ 28) CD om. तेन ॥ 29) W °स्फटिक° ॥ 30) W om. भोगान् ॥ 31) BDW आवकधर्मं चा°; W °राधटातः; A °राधयतश्च ॥
- 67 1) B चंपकः व्य° ॥ 2) C om. भगवन् ॥ 3) B transp.: सु° छ°; C om. सुकृतं ॥ 4) A संपद ईदृशी मम, B संदर्श ईदृश मम, C संपदः मम ईदृश; DW ईदृश for ईदृशी; B जाता ॥ 5) D पातकं ॥ 6) ABW बाधूमहेभ्येन, D बाधुदत्तमहेभ्येन; A adds सर्वाधवेन ॥ 7) C २६; W ins. व; AB om. स्वर्ण ॥ 8) BW प्रभूतस्थानोपकरणेपि ॥ 9) A ममाज्ञातकुलजातश्च ॥ 10) A om. अपि ॥ 11) B वैरकारकरणे, om. श्रेष्ठिनो ॥ 12) B ins. ततो ॥ 13) D adds प्रत्युत्तरं ॥
- 68 1) C सुमेलकायाः, D सुमेलिकायाः, B सुमलकार्या, W सुम-लकायां ॥ 2) C पुर्याः, D पुर्यं ॥ 3) A ins. वृद्धौ ॥ 4) D कंदमूलफलाशिनौ, W कंदमूलफलाशनी, B कंदमूलफलाहारिणो ॥ 5) A ins. तपंतौ ॥ 6) A °धूस्रपानादिकं, B °धूपपानादं ॥ 7) A तन्यमानौ अ°; B तस्यमानाव ऽभूतां ॥ 8) C भवदत्तजी-

- वच्यु° ॥ ⁹⁾ A वंचनामतिनामा ॥ ¹⁰⁾ W om. श्रेष्ठी ॥
¹¹⁾ C भवभूतिजीवसु ॥ ¹²⁾ AW पाडलीपुरे, B पाडलीपुरपत्तने ॥
¹³⁾ A महसेनो, C महासनो, B माहासेनो ॥ ¹⁴⁾ A प्रकृत्वा च ॥
⁶⁹ ¹⁾ B रत्नचंपकं युतं ॥ ²⁾ CWD स्वस्त्रयंथि, B स्वस्त्रं
 यंथि ॥ ³⁾ CD. om. तच्च ॥ ⁴⁾ C °र° for °२° ॥ ⁵⁾ A
 शेषरत्न° ॥
⁷⁰ ¹⁾ B शक्यताकालेनागतस्त्रीर्यथाचायां for आ° ॥ ²⁾ B ins.
 तत्पुरे ॥ ³⁾ A ins. वंचनामतिनाम ॥ ⁴⁾ A श्रेष्ठिनो गृहे ।
 तं । ⁵⁾ BCD स्व ॥ ⁶⁾ B व्यासीकृत्यं ॥ ⁷⁾ A ins. किं
 पुनर्भवादृशानां ॥
⁷¹ ¹⁾ B रहसि दत्तं ॥ ²⁾ A प्रत्ययदत्तं ॥ ³⁾ A लुंठति ॥
⁷² ¹⁾ B किंचितुलयापि ॥ ²⁾ C मायेन for बुद्धापि; B om.
 pādas 2 and 3, DW om. pādas 2, 3 and 4 ॥ ³⁾ A पि for
 च ॥ ⁴⁾ A २ for the second किंचिच्च ॥ ⁵⁾ A ins. the
 following stanza: वणिजां परमा नीवी । वेश्यानां परमो निधिः ।
 लिंगिनां परमाधारो । मृषावाद नमोस्तु ते ॥
⁷³ ¹⁾ B माहासेनो गतः ॥
⁷⁴ ¹⁾ D नगरं, W रं, B om. नरं; D पप्रच्छे ॥ ²⁾ C भद्रो
 राजा; BW भद्र को राजा ॥ ³⁾ A °पुरपत्तनमे° ॥ ⁴⁾ BW
 om. संप्रति ॥ ⁵⁾ श्रीकरणाध्यक्षः according to Muni Indravijaya
 means 'judge' ॥ ⁶⁾ A सर्वलुंटाकसलारः, C सर्वलुंटाकःसलारचः,
 B सर्वलुंटाकःसलारचः. The metrical version has तलारः सर्वलुंटाकः.
 तलारच means 'Chief of the Police'. This word occurs with the
 same signification in Hemacandra's Arhannīti III, p. 198, 6, in
 Māṇikyasundara's Mahābālamalayasundarikathā, and in the Mṛgāṅka-
 caritra. Cp. Prākṛt तलार and तलवर ॥ ⁷⁾ C सर्वगिलो, WD
 सर्वगिलो ॥ ⁸⁾ C प्रधानाः, BWD प्रधानं ॥ ⁹⁾ D कुटुंब°;
 C °कोला, second corr. adds हलो ॥ ¹⁰⁾ C रभः, A ररसः. In
 the metrical version this passage is missing. Weber's conjecture
 रसच्चः is not convincing ॥ ¹¹⁾ CB and metrical version सि° ॥
¹²⁾ A ins. नाम ॥ ¹³⁾ B महासेनोपि for कुमारो ॥

- 75 1) AC om. कापि; first corr. of C supplies it ॥ 2) All our MSS. support स्त्री, which certainly is originally a gloss intended to warn the reader not to take कात्यायनी in the sense of उमा ॥
 3) A वदती ॥ 4) BW °सभायां ॥ 5) BW ins. त्वं ॥
 6) BC ins. सा ग्राह; but cp. § 20, § 56, and below § 76 after तचाहृतः सूत्रधारः ॥ 7) D कस्यापि सह ॥ 8) For क° नापि C सहायेनापि. A ins. हं after कलहाये ॥ 9) BC गृहं ॥
 10) A ins. सा ॥ 11) A प्रकाशमाह ॥ 12) B om. ततस् ॥
 13) A देवदत्तगृहे ॥ 14) A om. गतो, inserting गतः after पुत्रो (so for our पुत्रः) ॥ 15) C ins. त्वं ॥ 16) A ins. भोजन ॥
 17) C ins. मम ॥ 18) C वदती ॥ 19) A बाढश्चरेण ॥
 20) A चिंतामहं सर्वं; C ins. प्य between °म and हं ॥ 21) B निश्चिता ॥ 22) AW सन्मान्य ॥ 23) D adds च ॥

- 76 1) B आकारि ॥ 2) CD त्वया स्वावा° ॥ 3) B om. कर्म-
 स्थाय; Weber conjectures कर्मस्थापक ॥ 4) B ins. स्था between °कर and °य, and करय between °य and थे°; C °स्ति°, W °स्त्रि° for °प्ति° ॥ 5) C °र्थे°; A द्रव्य for व्यय; B ins. वा between °र्णा and ता°; A om. °ता° and ins. सत्त्वा after °यां ॥ 6) A ममाच किं; CD किमच मम; BW ins. मम after दूषणम् ॥ 7) C अच आहृतः, BWD तत आहृतः ॥ 8) A ins. सूत्रधारणोक्तं ॥
 9) B सूत्रयुष्मा ॥ 10) A °निकाग्र्योपि, CD °निकाग्र्योपि ॥
 11) A °पुत्र्यां ॥ 12) A om. साक्षतपात्रां; B only स, om. the following aksharas to जकदर्शनेन excl.; W साक्षात् पात्रं ॥ 13) A अकार्यः ॥ 14) A om. इति ॥ 15) C om. अथाकारिता and the following text to अथाकारितो excl. First corr. supplies the missing words in the margin. C om. राज्ञा; A ins. देवदत्तपुत्री ॥
 16) C स्वजनगृहं ॥ 17) A ins. मार्गं ॥ 18) A सलज्जत्वेन उन्मार्गेणावशतो गमनात्; C सलज्जत्वादुन्मार्गेण तचागां, D सलज्जत्वादुन्मार्गेणतचां ॥ 19) A मनाक् for अतो ॥ 20) A ins. अस्मा ॥ 21) C अथाकारितो नमः परिवाज्; after परिव्राट् A ins. सोपि ॥ 22) A तव जामाचा ॥ 23) A गतिविशेषेण,

C गतिविशेषणं, DBW गतिविशेषं ॥ ²⁴⁾ C सिद्धयिवा ॥
²⁵⁾ C स चलितो ॥ ²⁶⁾ A जामाता सोष्यवादीत् ॥ ²⁷⁾ A
 अथ, C अत्रा ॥ ²⁸⁾ AW °वापरुध्यति, B °वायकथ्यति ॥
²⁹⁾ A यतः ॥ ³⁰⁾ A °मारब्धं ॥ ³¹⁾ A अहं कस्याप् twice ॥
³²⁾ A °स्तवदेव ॥ ³³⁾ C यत्नायिष्टि, A पत्नायितः ॥ ³⁴⁾ C
 कापि ॥ ³⁵⁾ B जनानां प्र° ॥ ³⁶⁾ C समं (सं corr. by cop. to
 मा)ध्योमः ॥ ³⁷⁾ A प्रभावस्य ॥ ³⁸⁾ A ins. एवमुक्तं प्रतीहा-
 रादिभिः ॥ ³⁹⁾ W ins. पश्चा; A ततो, inserting राज्ञा चिंतितं
 च ॥ ⁴⁰⁾ ABDW ज्ञास्यते ल°, C सास्यते ल°; (लम् used to
 indicate a near future; cp. Pūrṇabhadra, Pañc. 122, 18. 268, 10.
 The signification s. v. लग् 5 c must be cancelled in Böhlingk's
 Dictionary. — Evidently a misunderstood gloss ज्ञास्यते on ज्ञायते
 लम् has ousted ज्ञायते from the text) ॥ ⁴¹⁾ A कुटिष्यति, B
 कुटयति, W कुटिष्यतिर् ॥ ⁴²⁾ BW om. विधिः ॥ ⁴³⁾ B
 om. सर्वान्; after सर्वान् A ins. सुहृज्जनान् ॥ ⁴⁴⁾ D om.
 राजा ॥

⁷⁷ ¹⁾ C महासेनकुमारः, om. अहो ॥ ²⁾ ACD परीप्सितो, B
 परीपसितो ॥ ³⁾ B गतानि च मम; AD om. मम ॥ ⁴⁾ B
 पूक्तेरेमि ॥ ⁵⁾ A वज्रकरणेन ॥ ⁶⁾ C प्राणितोपि, D प्राणि-
 तेपि, W प्राणिनोपि, B प्राणस्यापि ॥

⁷⁸ ¹⁾ B om. च ॥ ²⁾ For कदाशया A अन्यदा महसेनं (!) ॥
³⁾ C कपटकोशया ग°, D कपटकोशाया ग° ॥ ⁴⁾ A ins. अहो ॥
⁵⁾ A कार्षीत् ॥ ⁶⁾ A transp.: तव र° प्र° ॥

⁷⁹ ¹⁾ CD ततः सा, B ततस्त्वया ॥ ²⁾ A गृहे साराणि ॥
³⁾ D वररत्नानि ॥ ⁴⁾ ACDW °कूल°, B °कूला° for °तूल° ॥
⁵⁾ ACW °यंथीस्र, B यंथीस्र; A adds करभीं ॥ ⁶⁾ B पेय्यादि°;
 W °वाहिंवि°; A °चतुरादिस्री° ॥ ⁷⁾ C ins. वंचनामति ॥
⁸⁾ A गृहं ॥ ⁹⁾ C सगार्ता, W वगार्ता, D वगार्ता, A रोगार्ता ॥
¹⁰⁾ C रत्नान्येव तानि; A transp.: एतानि रत्नानि ॥ ¹¹⁾ W
 कर्पासावे° ॥ ¹²⁾ B वसुजातं; A ins. हे ॥ ¹³⁾ W om. गृहे;
 A ins. एव ॥ ¹⁴⁾ A ins. कदाचित् ॥ ¹⁵⁾ B ऽहमिपि,

W ऽहमपि; A ins. एव ॥ ¹⁶⁾ A ins. तदा ॥ ¹⁷⁾ BW ins. तेन ॥ ¹⁸⁾ A transp.: अ० प्र० ॥

80

¹⁾ C महासेनकुमारः ॥ ²⁾ CD यथाच; after यथाचे C ins. वचनामति ॥ ³⁾ A ०लोभतया ॥ ⁴⁾ B स्वसुद्धतयाज्ञा०, W स्वाशुद्धत्वज्ञा० ॥ ⁵⁾ D ins. तव ॥ ⁶⁾ A ins. अमूनि ॥ ⁷⁾ For चत्वार्या० and the following words to अष्टौ excl. B: यथाचे अष्टिपि गणिका बह्वद्रव्याचिते इम; C ०र्यानीय समर्पितानि ॥ ⁸⁾ C ins. वचनामति ॥ ⁹⁾ A ins. हे, CD ins. रे ॥ ¹⁰⁾ CD धनावहृष्टिगृहे ॥ ¹¹⁾ A अथ for ऽस्य ॥ ¹²⁾ B om. अस्ति ॥ ¹³⁾ B अर्पितानि for अ० च ॥ ¹⁴⁾ C महासेनकुमाराय ॥

81

¹⁾ B इत्यथ, A ततश्च; A ins. स, B सह, W मह after इतश्च ॥ ²⁾ B संकेतवो ॥ ³⁾ A जातं निरामयं वपुः ॥ ⁴⁾ B न गंतत्वं ममत ॥ ⁵⁾ B ins. प्राह ॥ ⁶⁾ A ins. तव स्वसा (corr. by cop. from तव स्वासा) ॥ ⁷⁾ A ins. गणिकयापि स्वरत्नादि सर्वं ॥ ⁸⁾ A गृहीतं स्वगृहे गृहीतसर्वरत्नादिनिभृतपेटादिप्रमोदेन; CD ०द्रव्या प्र०, but in C corr. to our reading ॥ ⁹⁾ C महासेनकुमारोपि; A ins. पंच ॥

82

¹⁾ C ins. वचनामति ॥ ²⁾ A ins. पार्श्वत । कक्षानृत्यं मम ॥ ³⁾ C महासेनकुमारो; A महासेनेनोक्तं मया ॥ ⁴⁾ A रत्नपंचकं ज्ञाभात् २, om. नृत्यति; before अष्टिन्, ACD ins. हे ॥ ⁵⁾ A स्वया कक्षानृत्यं कृतं वचनामतिनामा ॥ ⁶⁾ A अथपि ॥ ⁷⁾ D om. अहो ॥ ⁸⁾ A केनापि नाहं ॥ ⁹⁾ A वंचितो । हमिति; B ins. a second इति at the beginning of a new page ॥ ¹⁰⁾ B स्नानानि; BW om. अपि ॥ ¹¹⁾ A ins. च ॥ ¹²⁾ A ins. वचनामतिअष्टिना ॥ ¹³⁾ B गणिकया रत्नान्यपि ॥ ¹⁴⁾ B om. तथा; A गृहीतानि for तथा ॥ ¹⁵⁾ A दत्तानि for गृहीतानि; after गृहीतानि CD ins. इति ॥ ¹⁶⁾ A स० विहस्यमानः; CDW सर्वैर्जनेर; C हास्यमानः, inserting वचनामति before अष्टौ ॥ ¹⁷⁾ C ins. ततो ॥ ¹⁸⁾ B वैराग्यतापस०; CD ins. च ॥

83

¹⁾ C महासेनकुमारः ॥ ²⁾ C ins. पि; D कियतान्यपि ॥ ³⁾ A ins. प्रति ॥

- 84 1) B दुर्भञ्जं ॥ 2) B लुधतया ॥ 3) A om. बहवो ॥
 4) B देशांतरे ॥ 5) AB कणमाणकेनापि; W with AB, or perhaps कणमाणकेनकेनापि (cp. SKPAW 1883, p. 890) ॥ 6) BW om. स्म ॥ 7) C स्थाने for २; WD om. २ ॥ 8) C महासेनः श्रेष्ठी ॥ 9) C दानश्रद्धतयामंडं ॥ 10) A कार्यते ग्लाना-दीनां ॥ 11) B ताड्यंते ॥ 12) B अवतारितभो ॥ 13) B चण्धनास्ते ॥ 14) AC ०मूटकार्पणेन; B प्रच्छन्नं मूटकार्पणेन, W प्रच्छन्नमूटकार्पणेन ॥

- 85 1) A लुधा ॥ 2) A सर्वागसंजातशोफा; C ०शोका ॥
 3) C ins. महासेनश्रेष्ठिना (!) ॥ 4) W जीर्यति, B जीयति ॥
 5) A भुत्वा ॥ 6) A साता for ग्लाना ॥ 7) BDW om. महासेनेन ॥ 8) DW ins. महासेनेन; B माहासेन, om. the following स ॥ 9) C कारिताः, CW प्रतिक्रियाः ॥ 10) C ins. स्थापितजननी, D स्थापिता जननी ॥ 11) CDBW om. २ ॥
 12) BW om. पि ॥ 13) W ०म्बा for ०म्बी ॥ 14) CD ins. नित्यम between दत्ते and ऽनु; W दत्तमनुपाकंपादानं, B दत्तमनुकंपादानं ॥
 15) CD स्वहस्ते ॥ 16) A ins. महासेनः ॥

- 86 1) B om. त्वं ॥ 2) B ins. नाम्ना ॥ 3) A ins. तव भार्या ॥ 4) A ins. त्वया सचागारे; BW ins. परि ॥ 5) BW om. तव ॥ 6) A साराकक्षी जाता स्नेहात्, B स्नेहात्सारात्ता जाता; Weber conjectures सारकर्त्री; but सारा 'care' is right. Cp. Lüders, Epigr. Ind. VIII, p. 204 and 205, n. 2 ॥ 7) AW वाधूव्यव, B व्यवहारी, C वृद्धदत्तव्यव, D वधुदत्तव्यव ॥ 8) A ins. पूर्वभवे ॥ 9) B ९६ । कोटयोद्विचं ॥ 10) After यतः D ins. उक्तं श्रीउपदेशमालायां ॥

- 87 1) This stanza is faulty in all the MSS. in which it is complete. ADW give only its beginning. ADW: वहमारण; A adds ०; D adds अभखाणेतो, W अभखाणदाण. Pāda 1: C अभ-रकाण ॥ Pāda 2 in C: दाणपरधणविलोवणाईणां, B वाणपरि-धणविलोवणाईयं ॥ Pāda 3 in CB: सज्जहन्तो (B नो for न्तो) उडउ (B उडउ) ॥ Pāda 4 in C: उपगुणितं इक्षसिकयाणं, in B: दस-

गणीउ इक्कसवायाणं. As to the readings of *M m* (metrical recension) see Introduction, p. 9 note 5. After this B ins. another corrupted stanza: तिविरे पउसे सगणीउ । सयसहसकोडिगणोवा-
कोडा कोडिगणावाऊजुववगोबऊत्तरीवा ॥

88 1) B दत्ता वया for तदा च त्वया ॥ 2) C ins. श्रेष्ठिनः ॥
3) C ins. तव ॥ 4) B वैराग्यं ॥ 5) C ins. कर्मणा; A transp.:
त्वं तेन ॥

89 1) C चंपकव्यवहारी ॥ 2) B भार्यासुतो ॥ 3) B माराध्य,
om. ता; C तपस्त, then space for one akshara, then च अनशनेन
मृत्वा for तामाराध्य ॥ 4) W जगा; C ins. ततश्च्युत्वा ॥

90 1) D om. इति; A इति अनुकंपादानोपरि; B इति अनुकंपादा-
नविषये ॥ 2) A चंपकश्रेष्ठिकथा, C चंपकव्यवहारीकथा ॥ 3) C
श्रीसंपूर्ण; for संपूर्णम् W श्रीजिनकीर्तिसूरिभिः कृतं. After संपूर्णम्
B adds यातमिदं ॥

Colo-
phons.

CW have no colophon. The colophons of the other MSS. run
as follows. A: लिखितं षं भुवनमेरुगणिना; B श्रीअचलगके ।
आचार्यश्रीश्रीश्रीश्रीश्रीपुण्यप्रभसूरि । तैश्चप्यवाचनाचार्यवाच-
कश्रीमणिश्रीश्रीश्रीश्रीजिनहर्षगणि । ततश्चप्यच्छिगोवाललपितम-
स्तिष्ठा प्रतिः ॥ च्छिपिमहिमहर्षयोग्य । पुण्यार्थेन लपितं ॥ शुभं भवतु ॥;
D: संवत् १६३१ वर्षे । माघमासे शुक्लपक्षे ४ शनौ लिखापितं ॥ श्री-
धिराद्रपद्रे ॥ शुभं भवतु ॥: बधानि चेतांसि न सुंदरीणा । बद्धः
कथं कंबलमंबलोयं ॥ यदा चित्तर्विह्वलतामुपैति । स कंबलः किं बल-
मातनोति । १ ॥ स्वांतःपुरे या जनकस्य पुत्री । दृष्टं न शक्या
चिदृशैर्नभस्त्रिः । तामवशीतापुरराजमार्गे । ग्रामीणलोकास्तु विलोक-
यन्ति । १ ॥ पुत्रीः संभाव्यते पुंसां । असंभाव्यमपच्यती । तैर्मेरुसमा
शैला । किं न रामस्य वारिधौः । २ ॥